

NOOMI TÖNNÄNG
(Nomi Tioneng)

LINAS-PAGALBA VAIKAMS

Parankinė knyga vaikų grupių vadovams

Kaip atpažinti vaikus iš svaigalais piktnaudžiaujančių šeimų,
pasiruošti vaikų grupės steigimui, pradėti, tęsti ir užbaigti grupės veiklą

Iš švedų kalbos vertė Alma Jasiulionienė

Versta iš autorės metodinės medžiagos
Linus – Hela Människans barnstöd
En handbok för barngruppsledare
2005

© Noomi Tönnäng - Möte och Dialog, Sweden 2005
© Lietuvos blaivybės fondas, 2005

Vilnius, 2005 m.

Turinys:

Ižanga	3
Ižangos žodis lietuviškam leidimui	6
Sraigės	7
Švedijos aktualijos	8
Tikrovė už skaičių	8
Padėtis Lietuvoje	10
Vaikų teisės ir suaugusiųjų priedermės	11
Socialinių tarnybų įstatymas ir visuomenės atsakomybė	13
Pamatinis požiūris ir laikysena	16
Visuminis (holistinis) požiūris į žmogų	16
Vidinės darnos lygis	16
Pedagoginis modelis	17
Susitikimas	18
Sunkusis pokalbis	22
Alkoholis ir priklausomybė	24
Priklausomybės problematikos vystymosi stadijos	26
Disfunkcinė šeima	30
Išgyvenimo strategijos	32
Prireiks laiko!	35
Aplinkos tyrimas	35
Rėmai jūsų veiklai	36
Finansavimas	40
Personalas	41
Patalpos ir įranga	42
Kokybė ir saugumas	43
Pradžia, grupės vedimas ir užbaigimas	45
Iregistravimo pokalbis ir paraiškos užpildymas	45
Grupės susitikimai	46
Užbaigimas ir išregistravimo pokalbis	46
Siekiai, tikslai ir metodas	47
Siekiai	47
Tikslai	47
Metodas	48
Žaidimas „Forumas“	48
Prisilietimo pratimai – sąmoningo pozityvaus lytėjimo metodas	53
Grupės susitikimai	55
Tęstinumas, struktūra ir atpažįstamumas	55
Temos ir grupės susitikimai	59
Kaip atrodo darbo medžiaga ir kaip ja naudotis?	60
Teisinga-klaidinga ir kiti klausimai apmąstymui	62
Apie grupę	62
Papildomi renginiai	63
Tėvų klausimas	65
Papildomos problemos	66
Paaugliai	68

Ižanga

„Linas“ - įprastas berniuko vardas, bet Švedijoje tai dar ir populiarus televizijos laidos „Linas klauso“ personažas. Šis Linas - jausmingas charakteris, jis ieško ir atranda, pralaimi ir viliasi. Dažnai jam nesiseka, tada supykęs jis trypia kojomis, išmėto daiktus ir svaidosi keisčiausiais posakiais. Tokiais, kuriuos ne visada lengva paaiškinti, bet neviltis juose akivaizdi. Kartais aktyviai agresijai pritrūksta jėgų. Linas tampa apatiškas ir tik kažką nerišliai ir nesuprantamai veblena. Jis praranda bet koki susidomėjimą ir išjudinti jį sunku. Kitąkart jis - siaučiantis klounas. Prajuokina ir mus, kai susirietęs krenta ant kelių netikėto jukumo priepuolio ištiktas.

Taigi, „Linas klauso“ yra tiesiog iki kraštutinumų išdidintas mūsų emocinio gyvenimo spektras, tačiau taip pat jis gali būti ir neviltį išgyvenančio vaiko paveikslas. Tai toks vaikas, kuris vieną akimirka juokiasi, o kitą yra nusivylęs. Vaikas, kuris svirduliuoja ant nesubrendusių kojų ir kaip mat kur nors nuklysta. Toks, kuris būdamas vienas, tyliai ar triukšmingai protestuodamas, pats turi susirasti kelią atgal. Toks, kaip ir daugelis neapsaugotų, pažeidžiamų vaikų.

Galbūt jau sutinkate tokių neapsaugotų vaikų savo darbe ar imdamiesi užduočių kitoje veikloje. Vaikų, kurie savyje turi kiekvienas savą „Liną“. Vaikų, kurių viduje glūdi troškimas ištrūkti iš vienatvės, apleistumo ir melo į saugumą, patvirtinimą, teisingumą. Kurie nepaliojami, galbūt visą gyvenimą, ieško prarasto artumo.

Ši medžiaga, pavadinta „Linas – pagalba vaikams¹. Parankinė knyga vaikų grupių vadovams. Kaip atpažinti vaikus iš svaigalais piktnaudžiaujančių šeimų, pasiruošti vaikų grupės steigimui, pradėti, tęsti ir užbaigti grupės veiklą.“ Taip pat buvo galima pavadinti ir „Linu“ ar „Lina“, kadangi skirta ir berniukams, ir mergaitėms. „Linas – pagalba vaikams“ - tai pedagoginė medžiaga, skirta naudoti susitinkant su vaikais, kurių šeimoms būdinga vienokios ar kitokios formos priklausomybių problematika. Pirmiausiai ši medžiaga yra sumanyta kaip pamatinė medžiaga darbui su vaikų grupe, tačiau patirtis parodė, kad ji tinkama ir individualiems susitikimams.

Pagrindinis dėmesys skiriamas priklausomybei nuo alkoholio ir kokią įtaką tai daro šeimai apskritai ir vaikui konkrečiai. Tačiau visiškai įmanoma taikyti pamatinį modelį grupėms vaikų, kurių tėvai yra priklausomi nuo narkotikų arba tablečių, serga psichinėmis ligomis, vaikams, kurių tėvai yra kalėjime ir vaikams, tapusiems smurto liudininkais. Tokiais atvejais žinoma, reikėtų papildyti medžiagą arba pakeisti dalį faktologinės informacijos bei pratimų. Šiuo metu

¹ Švediškas originalas vadinasi „Linas – organizacijos „Hela Människan“ pagalba vaikams. Parankinė knyga...“. „Hela Människan“, socialinio darbo krikščionišku pamatu organizacija, veikianti Švedijoje, kurios steigėjai – dauguma Švedijos bažnyčių ir bendruomenių. „Hela Människan“, „Lino – pagalbos vaikams“ kūrėja, norėtų, kad šis modelis būtų naudojamas kaip papildantis šalia kitų modelių ir medžiagos. (Pats organizacijos pavadinimas „Hela Människan“ gali būti verčiamas dvejopai: „Visas žmogus“ ir „Gydyk žmogų“.)

„Hela Människan” dirba ties šiuo klausimu – papildomos medžiagos keletui iš paminėtųjų probleminių sričių. Daug informacijos, o taip pat pratimų pasiūlymų galima paimti iš CAN’s interneto svetainės www.can.se, taip pat iš www.Drugsmart.com

Dabar „Linas – pagalba vaikams” yra visiškai savarankiška medžiaga iš dviejų dalių: šios parankinės knygos ir darbo medžiagos. „Linas – pagalba vaikams” remiasi programa iš 18 grupės susitikimų, kur kiekvienas grupės susitikimas turi savo tikslus. Parankinėje knygoje aptariami svarbūs klausimai – tiek ideologiniai, tiek praktiniai. O darbo medžiaga duoda patarimų, kuriais remiantis gali būti sudarytas grupės susitikimas, taip pat nuorodų į informacines brošiūras, klausimynų blankų, kuriuos galima panaudoti per įregistravimo ir baigiamąjį (išregistravimo) pokalbį bei per įvertinamuosius pokalbius ir t.t. Ten taip pat siūloma papildoma literatūra. Darbo medžiaga bus prieinama tiems, kas lankys bazinius „Lino pagalbos vaikams” kursus.

„Linas – pagalba vaikams“ yra parašyta 6-12 metų vaikams. Tačiau nuolat auga paklausa tinkamos medžiagos paauglių grupėms. Jiems „Lina...“ galima panaudoti jeigu jūs pakeisite arba pritaikysite pratimus, žaidimus ir faktų pristatymą. Galite kreiptis į „Hela Människan” papildomos informacijos tiek dėl medžiagos, tiek dėl mokymų.

Darbas su vaikų grupe reikalauja išsilavinimo. Todėl „Hela Människan” siūlo bazinį apmokymą 2 kartus po 5 dienas ir „Antrosios pakopos“ kursą bei literatūros studijavimą. Po bazinio apmokymo galima pasirinkti tolesnį mokymąsi pagal atskiras temas. Taip pat norime pabrėžti profesionalios supervizijos būtinybę personalui, dirbančiam su vaikais pagal „Lino“ modelį. Taip pat egzistuoja „Lino tinklas“, jungiantis vaikų grupių vadovus, išėjusius mūsų apmokymą. Šis tinklas yra atviras ir kitiems vaikų grupių vadovams. Siekiama, kad „Lino tinklas“ veiktų pirmiausia regioniniu lygiu, tačiau tinklo laiškai, tolesnio mokymosi pasiūlymai ir pan. platinami visiems tinklo nariams.

Jūs, kurie esate išėję organizacijos „Hela Människan” mokymus „Linas – pagalba vaikams“, galite naudoti „Lino“ vardą savo darbe. Jeigu jūsų veikla turės kitą vardą, mes primygtinai prašytume, kad jūs informacijoje apie savo veiklą tinkamoje vietoje nurodytumėte, kad naudojate medžiaga iš programos „Linas – parama vaikams“ (savininkas – organizacija „Hela Människan”).

Be šių aukščiau paminėtų apmokymų „Hela Människan” siūlo kursą „Būti išmintingu suaugusiuoju“ savanoriams, kurie trumpiau ar ilgiau, laisvalaikio nori padėti skriaudžiamiems vaikams. Šis kursas suteikia žinių pagrindus apie darbą su neapsaugotais vaikais/paaugliais ir trunka penkis vakarus penkias savaites ir vieną savaitgalį. Tiems, kas angažuojasi tapti pagalbininkais, reikalinga galimybė esant reikalui kreiptis į profesionalius supervizorius. Jei norėtumėte sužinoti daugiau, galite kreiptis į „Hela Människan”.

Vaikams, kurių tėvai geria daugiau nei pajėgia, arba naudoja narkotikus ar priklausomybę sukeliančius vaistus, tenka prisiimti pernelyg didelę atsakomybę

namuose ir už save pačius. Jie paprasčiausiai neturi galimybės būti vaikais tiek, kiek jiems derėtų ir kiek jie turi tam teisę. Vietoj to, kad pvz., klausytusi mokytojo mokykloje, vaiko dėmesys yra visiškai užvaldytas minčių apie tai, kaip sekasi mamai ar tėčiui, ir kaip atrodo butas, kai jis sugrįš namo. Dažnai pastebima, kad tokius vaikus vargina pilvo, galvos skausmai, depresija ir t.t. Lėtesnis vystymasis, sunkumai mokykloje, nesugebėjimas susikaupti – tai dar viena grupė jų patiriamų problemų. Žinoma, minėtų simptomų galima pastebėti ir tarp kitų vaikų kitokiomis aplinkybėmis, tačiau priklausomybių šeimų vaikų gyvenimus ypač apsunkina tai, kad jie nepatiria suaugusiųjų paramos, kuri yra savaime suprantamas dalykas kitiems vaikams.

Todėl mūsų darbo tikslas yra sukurti vaikams tokią vietą susitikimams, kur jie turėtų galimybę pasidalinti savo skausmu ir vidiniu chaosu. Tokiems vaikams taip pat reikalinga galimybė sumažinti atsakomybės ir kaltės jausmus, kuriuos jie išgyvena dėl savo tėvų priklausomybės nuo alkoholio ar kitų svaigalų. Vaikai gali padėti vieni kitiems suteikdami stiprybės išsikalbėti ir atrasti, kad jie nėra vieniši. "Lino" vaikų grupės yra pedagoginė programa, ne terapija. Vaikai susitinka grupėje kartą per savaitę 18 savaitių. Vaikai patys dalyvauja priimančiosios grupės taisyklės. Yra tik dvi privalomos taisyklės – tylos pažadas ir kiekvieno teisė atsisakyti kalbėti

Aš ir organizacija „Hela Människan“ tikimės, kad „Linas – pagalba vaikams“ suteiks paramos ir džiaugsmo jūsų darbui su neapsaugotais vaikais ir vaikais nesaugiose situacijose. „Linas – pagalba vaikams“ nori iškelti kiekvieno vaiko teisę augti ir vystytis. Teisę būti vaiku tiek, kiek vaikui priklauso, teisę žaisti ir palikti atsakomybę šalia esantiems suaugusiems.

Pagaliau aš noriu išreikšti nuoširdžią padėką už pasitikėjimą parašyti šią medžiagą ir didžiulę kantrybę, kurią parodė "Hela Människan" per visą tą laiką, kai tekstas buvo rašomas ir redaguojamas. Taip pat noriu padėkoti pagalbos grupei, kurią sudarė Ann-Jeanette Borgström, Solweig Fahlgren, Gunilla Forsberg, Christina Lenander, Anders Ramefelt, Cecilia Slotte ir Siw Stigsson, kurie idėmiai skaitė tekstą ir pateikė vertingos kritikos. Taip pat dėkoju visiems kursų dalyviams, kurie pasidalino svarbiomis patirtimis ir įkvėpė mane bei padėjo sudaryti šią medžiagą.

Stockholm ir Frillesås, 2005 sausis

Noomi Tönnäng
Organizacijos "Hela Människan" užsakymu

Jeigu jums reikalingi patarimai ar kita pagalba, kviečiame kreiptis į organizaciją "Hela Människan", kuri turi platų kontaktų tinklą visoje Švedijoje ir mielai jums padės.

Kreiptis :
Hela Människan
172 99 SUNDBYBERG
Tel. 08-453 68 50
E-post: info@helamanniskan.org
www.helamanniskan.org

Įžangos žodis lietuviškam leidimui

Nuo 90-ųjų pradžios man teko galimybė su džiaugsmu bendradarbiauti su Lietuvos blaivybės fondu. Pirmaisiais metais aš atstovavau organizacijai „Hela Människan (Socialinis darbas krikščionišku pagrindu)“. Tai organizacija, kuri dirba vykdydama daugelio Švedijos bažnyčių ir bendruomenių užduotis. Vėlesniais metais mano darbas Lietuvoje vyko per mano įmonę „Möte och dialog“ ir per tinklą East Aid Sweden, o taip pat glaudžiai bendradarbiaujant su Liljeholmeno Liaudies mokykla ir studijų susivienijimu „Bilda“, Švedija.

Ilgus metus dirbdama organizacijai „Hela Människan“ turėjau plėtoti darbą su vaikais, kurių tėvai turi priklausomybę nuo alkoholio ar narkotikų. To darbo rezultatas – „Linas. Pagalba vaikams“ – pedagoginė programa darbui su vaikų grupe. Programą sudaro 18 susitikimų, turinčių skirtingas temas ir tikslus. 1998-ais metais man buvo suteiktas pasitikėjimas mokyti kolegas Lietuvoje „Lino“ programos, ir iki šiandien jau buvo surengta 10 mokomųjų seminarų.

Su dideliu dėkingumu matau, kad programa plinta ir buvo teigiamai priimta. Tikiuosi, kad programa „Linas. Pagalba vaikams“ galės suteikti paramą ir pagalbą daugeliui Lietuvos šeimų.

2005 sausio 29, Frillesås

Noomi Tönnäng

Sraigės

Kartą pakrante ėjo berniukas su savo tėčiu.
Berniukas rinko pakrantės sraigės
ir vieną po kitos nešė į jūrą.
- Ką darai? - paklausė tėtis.
- Padėdau sraigėms, - atsakė vaikas.
- Liaukis, - sudraudė tėtis, -
juk matai, kokia gausybė sraigių smėlyje.
Niekuomet visų neišgelbėsi.
Veltui stengiesi.
- Šitai sraigėi neatrodo, kad veltui, -
atsakė berniukas ištiesdamas tėčiui sraigę,
kuria laikė saujoje.

Iš knygos „Vaikų įstatymas“

Švedijos aktualijos

Tikrovė už skaičių

Gyventi šeimoje, kurioje esama bet kokios formos priklausomybės, visiems, jos paliestiems reiškia didelį išbandymą. Pavyzdžiui, priklausomybė nuo alkoholio dažnai yra paslėpta ir už šeimos ribų nežinoma, todėl statistika apima toli gražu ne viską.

Organizacijos "Hela Människan" brošiūroje "Faktai apie alkoholį, narkotikus ir kitus svaigalus glaustai" (išleistoje 2000 m.) galima perskaityti:

"Švedijoje yra maždaug 50 000 chroniškų alkoholikų. Maždaug 250 000 geria tiek alkoholio, kad tai sukelia fizines arba psichines traumas. Apie 900 000 turi įvairių formų problemų dėl alkoholio vartojimo. Alkoholio vartojimas sukelia problemų šeimai, artimiesiems, darbo draugams ir kt. tokiu mastu, kad tai paliečia ne mažiau kaip 1 milijoną švedų.

Alkoholio sukeltas traumas galima suskirstyti į :

- staigios medicininės traumos, pvz., apsinuodijimas alkoholiu, pykinimas, nelaimingi atsitikimai.
- chroniškos medicininės traumos, kepenų ligos, smegenų ligos, įvairių medžiagų nepakankamumas, infekcijos ir t.t.
- Psichinės traumos; girtumas, pataloginis girtumas, abstinencija, atminties susilpnėjimas, pavyduliavimo mintys, alkoholinė silpnaprotystė ir kt.
- Socialinės traumos; girtavimas, vairavimas neblaiviam, nusikaltimai, smurtas, darbingumo praradimas, socialinio tinklo praradimas ir kt.

- Moterų alkoholikių Švedijoje priskaičiuojama nuo 60 000 ik 100 000. Tarp moterų tiek bendras suvartojimas, tiek vartojančiųjų didelius kiekius dalis tarp aukštą profesinę padėtį užimančiųjų, yra didžiausias."

Moterų, kurioms išsivysto alkoholinė priklausomybė, skaičius pastaraisiais metais labai išaugo. Moters piktnaudžiavimas dažniausiai yra daug labiau susijęs su gėdos ir kaltės jausmais negu vyro. Todėl moterų piktnaudžiavimas yra kaip taisyklė labiau paslėptas. Be to, gana dažnai pasitaiko, kad moterys, priklausomos nuo alkoholio, vienos augina vaikus. Taip pat paaiškėjo, kad vyrai, kurie patys neturi priklausomybių, dažnai palieka moterį vienišą, jei ji turi priklausomybės problemų.

20-30% visų, žūstančių eismo nelaimėse, kraujyje randama alkoholio. Iš 10-ties nuskendusiųjų 8-ių kraujyje yra alkoholio.

Nuo 5000 iki 7000 švedų miršta kasmet dėl alkoholio sukeltų traumų arba ligų. Taip pat susidaro įspūdis, kad išaugo mirtingumas tarp vartojančiųjų didelius kiekius, ypač jaunesnėse amžiaus grupėse.

Apskaičiavimai rodo, kad mūsų šalyje yra apie 28 000 sunkių narkomanų. Maždaug 350 narkomanų mirė 2000-aisiais metais.

Tie priklausomi nuo alkoholio ir narkotikų žmonės, kuriuos Švedijoje vadiname A-komanda ir kuriuos galime matyti parkuose ant suoliukų ir aikštėse sudaro tik 3-5 % bendro suvartojimo.

Taip pat žinome, kad 100-200 vaikų iš maždaug 95 000, gimstančių kasmet, turi sunkias vaisiaus traumas atsiradusias dėl to, kad motinos vartojo alkoholį.

Po to, kai Švedija prisijungė prie Europos Sąjungos, bendras alkoholio suvartojimas mūsų šalyje išaugo 27%. Internacionalizmo plitimas atnešė alkoholio vartojimo pokyčių, kurie paveikė ir tuos, kurių vartojimas ir taip jau buvo gausus.

Visa kaina, kurią visuomenė moka už alkoholio padarytą žalą priskaičiuojama iki maždaug 80 milijardų kronų. Nesutariama, kaip tie kaštai turėtų būti skaičiuojami, tačiau visiškai aišku, kad kaštai stipriai viršija pajamas už alkoholį.

Šie faktai paimti š 2003 metų radijo informacijos, tačiau pirmiausiai iš CAN (Centrinės alkoholio ir narkotikų sąjungos) svetainės 2003-ųjų spalį, www.can.se. Toje svetainėje galima rasti ir daugiau vertingos informacijos apie alkoholį ir kitus svaigalus. Taip pat galima žiūrėti Folkhälsoinstitutets [Liaudies sveikatos instituto] svetainėje. www.fhi.se

Gyventi šeimoje, kur piktnaudžiuojama svaigalais ir egzistuoja priklausomybė yra sunku bet kam. Būti vaiku ir gyventi šeimoje, kur mama arba tėtis ar abu tėvai turi kokios nors formos priklausomybę yra tai, ko nė vienas vaikas neturėtų išgyventi. Deja, tikrovė yra kitokia.

Pateikti tikslų vaizdą, kiek vaikų auga šeimose, turinčiose priklausomybės problemų, yra sunku. Kaip jau sakyta, didelė dalis tikrovės lieka šešėlyje, tačiau priskaičiuojama, kad maždaug 150 000 vaikų Švedijoje šiandien auga šeimose, kuriose piktnaudžiuojama alkoholiu ar kitokiais svaigalais.² Didelė dalis tokių vaikų turi abu piktnaudžiuojančius tėvus.

Priklausomasis dažnai ir pats yra vaikas tėvų, turėjusių tas pačias problemas ir todėl tiesiog neturi gero pavyzdžio, ką reiškia būti tėvais. Kai vaikus iš šeimų paima socialinės tarnybos, dažniausia to priežastis – tėvų piktnaudžiavimas svaigalais.

² Johansson K, Wirbing P, Lev gott med eller utan alkohol, Wahlström o Widstrand 2001

Padėtis Lietuvoje

Palyginimui pateikiame valstybės institucijų ir specialistų duomenis apie padėtį Lietuvoje.

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis (www.vpsc.lt) 2003 m. sveikatos priežiūros įstaigose iš viso buvo užregistruota 69031 priklausomybės ligonių iš jų – 4689 asmenys dėl priklausomybės narkotikams. Remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateikta informacija (www.std.lt), kuri, savo ruožtu, yra grindžiama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje 2004 m. pradžioje buvo 17,9 tūkst. socialinės rizikos šeimų, jose augo 39,2 tūkst. vaikų. Beveik trys ketvirtadaliai (72%) šeimų į socialinės rizikos šeimų sąrašą buvo įtrauktos psichoaktyvių medžiagų vartojimo, įskaitant alkoholį.

Specialistų nuomone, neregistruotų priklausomybės ligonių turėtų būti nuo 5 iki 10 kartų daugiau. Dr. V.Mačiulio teigimu, kiek iš tikrųjų yra alkoholikų galima spręsti pagal alkoholinių psichozių skaičių, ir kad tai atitiktų apie 300 tūkst. žmonių. Negana to, tebedidėjant alkoholio suvartojimui, vis daugėja alkoholinių psichozių, vadinasi, alkoholikų Lietuvoje taip pat nuolat daugėja. Daugėja ir narkomanų. Ne mažesniais tempais daugėja alkoholikų bei narkomanų vaikų. Šioms rizikos grupėms priklauso ir išsiskyrusių šeimų vaikai, kurių Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, dabar yra apie 11 tūkstančių. Taigi, vien tik oficialioje įskaitoje esančių rizikos grupės vaikų yra ne mažiau, kaip 50 tūkstančių. Šie ir kiti (pvz. kalinių) vaikai, nežino, kas yra normali šeima, jie patiria socialinę atskirtį ir įvairiausių žalingų įtakų yra lengvai pažeidžiami. Nustatyta, kad didelė jų dalis gali tapti priklausomi nuo alkoholio, tabako ir kitų legaliai ar nelegaliai platinamų psichoaktyvių medžiagų vartojimo. Ilgainiui jie tampa našta ir grėsme visuomenei. Todėl suprantama, kad problemos, kuris sudaro šie vaikai, yra aktualios ir dabartinei, ir ateities Lietuvai.

Palyginus Švedijos ir Lietuvos situaciją pamatysime, kad Lietuvoje, kurioje gyventojų bent du kartus mažiau, registruotų alkoholikų yra gerokai daugiau (plg.: apie 65000 Lietuvoje ir apie 50000 Švedijoje). Vadinasi, alkoholio ir kitų narkotikų problemos mūsų šaliai yra daug skaudesnės ir todėl Švedijos metodininkės Noomi Tönnäng parengta medžiaga mums yra ypatingai svarbi.

Vaikų teisės ir suaugusiųjų priedermės

„Vaikų įstatymas“

Naujas Švedijos Socialinių tarnybų įstatymas įsigaliojo 2002-ųjų sausio 1 d. ir pakeitė iki tol galiojusį 1980-ųjų metų Socialinių paslaugų įstatymą. Naujasis įstatymas suskirstytas skyriais, todėl ankstesnės paragrafų nuorodos nebegalioja. I skyriaus §2 galima perskaityti:

„Vaikų atžvilgiu taikomos priemonės turi būti parenkamos atsižvelgiant į vaiko gerovę. Vaiku laikomas kiekvienas žmogus, jaunesnis nei 18 metų“

Socialinių tarnybų įstatymas sustiprina vaikų padėtį. Vaiko perspektyvos išryškėjimas – pasekmė to, kad 1990-ųjų metų birželio 1 d. Švedija ratifikavo JT Vaiko teisių konvenciją, ir tų pačių metų rugsėjį konvencija įsigaliojo. Ji vadinasi „Vaiko teisės“ ir galioja visiems žmonėms iki 18 metų. („Vaikų įstatymas“ - tinkama knyga naudoti vaikų grupėse.)

Konvencijoje yra 40 straipsnių ir joje, be kita ko, rašoma:

„Vaikai turi teisę išgyventi ir vystytis“
6 straipsnis

„Vaikai turi teisę į abu tėvus ir teisę užaugti saugoje šeimos aplinkoje...“
9 straipsnis

„Vaikai turi teisę į apsaugą nuo fizinės ar psichinės prievartos ir nepriežiūros.“
19 straipsnis

„Vaikai turi teisę į žaidimą, poilsį ir laisvalaikį bei kultūrinę ir meninę veiklą pagal vaiko amžių.“
31 straipsnis

„Vaikai, kurie patyrė bet kokios formos prievartą ir išnaudojimą turi teisę į fizinę ir psichinę, o taip pat socialinę rehabilitaciją.“
39 straipsnis

Vaiko teisių konvencijos turinys gali atrodyti savaime suprantamas Švedijos sąlygomis, tačiau tebėra priežasčių laikyti kai kuriuos jos straipsnius aktualiais ir Švedijoje. Socialinių reikalų valdybos visuomenės sveikatos 2001 metų ataskaita teigia, kad psichiškai nesveikų tėvų ir priklausomybės ligomis sergančių tėvų vaikai išgyvena didesnę nei kiti vaikai riziką susirgti ar patirti traumas. Ataskaitoje toliau teigiama: „Vienišų tėvų vaikai labiau nei kartu gyvenančių tėvų vaikai patiria riziką susirgti ir būti traumuoti pirmiausiai

psichikos ligų, narkotinių medžiagų sukeliamų ligų srityje ir patiria didesnę savižudybių riziką. Svarbia to priežastim laikytinos ekonominės – socialinės sąlygos.” Iš patirties taip pat žinome, kad nemažas skaičius Švedijos vaikų patiria fizinį, psichinį ar seksualinį smurtą ir nepriežiūrą.

Socialinių tarnybų įstatymas ir visuomenės atsakomybė

Naujajame socialinių tarnybų įstatyme dar labiau išryškinama vaiko perspektyva, savivaldybėms tenka vis didesnė atsakomybė už prevencinę veiklą vaikų ir paauglių atžvilgiu (5 skyrius "Ypatingi nurodymai įvairioms grupėms, §1), be to šiame įstatyme yra nubrėžtos aiškios gairės dėl atsakomybės ir veiksmų tais atvejais, kuomet sužinoma apie vaikus, dėl kokių nors priežasčių patiriančius pavojų arba smurtą.

14-ame skyriuje "Pranešimas apie nepatenkinamas sąlygas" §1 sakoma:

"Kiekvienas, sužinojęs ką nors, dėl ko socialinės tarnybos turėtų įsikišti apsaugant vaiką, turėtų pranešti apie tai socialinei tarnybai.

Tarnybos, kurių veikla susijusi su vaikais ir paaugliais, o taip pat kitos įstaigos – sveikatos apsaugos ir medicininės priežiūros bei socialinės tarnybos – privalo nedelsiant pranešti socialinei tarnybai, jeigu jos savo veikloje sužino ką nors, dėl ko socialinė tarnyba turėtų įsikišti apsaugant vaiką.

Tai galioja ir tokių institucijų darbuotojams. Tokia pati pranešimo prievolė galioja ir tiems, kurie pagal profesiją dirba tokioje veikloje, kuri susijusi su vaikais ir paaugliais, arba kitokioje profesinėje veikloje sveikatos ir medicininės priežiūros srityje ar socialinių reikalų srityje.

Tuo tarpu šeimų konsultavimo tarnyboms galioja tai, kas sakoma trečiojoje pastraipoje:

Dirbantieji šeimų konsultavimo srityje privalo iškart pranešti socialinei tarnybai, jeigu jie savo veikloje sužino, kad vaikas namuose išnaudojamas seksualiai, ar patiria kitokį smurtą

Valdžios įstaigos, tarnautojai ir dirbantys savose profesinėse srityse, kaip sakoma antrojoje pastraipoje privalo pateikti socialinei tarnybai visus duomenis, kurie gali būti svarbūs, aiškinantis, ar vaikui reikalinga apsauga.

Vaikų ombudsmenui galioja nurodymai "Vaikų ombudsmeno įstatymo" (1993:335) 3-iaame paragrafe."

Smurto sąvoka apibrėžiama Komiteto prieš smurtą prieš vaikus galutiniame nutarime (SOU 2001:72) :

"Smurtu prieš vaikus vadinamas toks elgesys, kai suaugęs asmuo

- panaudoja prieš vaiką fizinę, psichinę arba seksualinę prievartą arba pažeminimą arba*
- nesirūpina patenkinti pamatinių vaiko poreikių."*

Pagal Švedijos įstatymą mums, suaugusiems, tenka atsakomybė už tuos vaikus, kurie dėl kokių nors priežasčių patenka į bėdą. Būdami giminaičiais, draugais ar dėl kitų aplinkybių supratę, kad vaiko padėtis yra bloga, mes esame **raginami** pranešti apie tai. Pranešimas gali būti anoniminis, tačiau socialinių tarnybų darbą labai palengvintų aplinkybė, kad pranešėjas būtų pasirengęs pateikti savo pavardę. Vis dėlto socialinė tarnyba negali garantuoti pranešėjo slaptumo.

Kuomet mes savo profesinėje veikloje susiduriame su skriaudžiamais vaikais, mes **privalome** apie tai pranešti. Pranešimo prievolė galioja tiek tiems, kas dirba viešajame sektoriuje, tiek privačiai samdomiems darbuotojams, tiek dirbantiems nepelno organizacijose. Tačiau nors įstatymas ir yra mūsų pusėje, gali būti sunku žengti tokį žingsnį. Mes norėtume būti visiškai tikri dėl savo įtarimų. Rita Christensen³ savo knygoje "Priklausomų tėvų vaikai", 104 psl. Rašo:

"Pranešimo prievolė suteikia apsaugą vaikui. Niekas nepranešinėja, jeigu nemano, kad vaikui tokia apsauga reikalinga. Jeigu nepasinaudojama galimybe pranešti – rizikuojama ne tik padaryti tarnybinę klaidą, bet ir kad vaikas gali patirti daug blogesnių dalykų ir už tai atsakyti teks pačiam darbuotojui. Išvengti pranešimo prievolės neįmanoma, tačiau pranešti galima geresniu ar prastesniu būdu. Geriausia yra pirmiausiai pasikalbėti su pačiais tėvais, apie kurių elgesį ketinama pranešti, kad jūs nerimaujate dėl jų vaikų ir kad jums matyti, jog tėvai patys neturi jėgų arba nesugeba pasirūpinti vaiko poreikiais."

Toliau toje pačioje knygoje, 105-ame psl. Christensen rašo:

"Kartais personalas neišdrįsta papasakoti tėvams apie ketinimą pateikti pranešimą. Tačiau tikrai negerai, jeigu jie nedrįsta pasakyti apie pranešimą šeimai, nes tai viena vertus apsunkina tyrimą, o kita vertus vaiko padėtis vaikų įstaigoje tampa labai sunki. Vienas iš būdų palengvinti tokiai situacijai yra kuomet po pranešimo kolektyviai pasirašo vaikų priežiūros įstaiga, o ne pavienis asmuo, pvz., vaikų darželio vedėja ar pan."

Nedaug yra tokių sunkių situacijų, kaip tie atvejai, kai matome, kad nukenčia vaikai ir manome, jog to priežastis – nepakankamas tėvų sugebėjimas suteikti vaikui tai, ko jam reikia. Mūsų elgesį nulemti ir stiprybės nemaloniems sprendimams suteikti turėtų žvilgsnis į vaiko padėtį iš jo perspektyvos. Pernelyg dažnai nulemia požiūris iš suaugusiojo perspektyvos ir mūsų pačių baimė sulaukti tėvų reakcijos, o vaiko pamatinės teisės tampa dar labiau pažeidžiamos.

Galutinė atsakomybė už priklausomų nuo alkoholio ir narkotinių medžiagų tėvų vaikus tenka socialinei tarnybai. Savivaldybei pagal įstatymą tenka prievolė padėti į bėdą pakliuvusiems vaikams. Dviem atvejais socialinės tarnybos turi įsikišti prievartiniu būdu:

- Kuomet tėvų globoje ir priežiūroje esama tokių trūkumų, kad kyla pavojus vaiko sveikatai ar gyvybei.
- Kai vaikas savo elgesiu kelia sau didelį pavojų, paprastai nusikalstamais veiksmais arba vartodamas narkotines medžiagas.

Prievartinis įsikišimas kartais gali reikšti, kad vaikas iškeliamas į globėjų šeimą trumpesniam ar ilgesniam laikui.

Žinoma, apgyvendinimas globėjų šeimoje taip pat gali būti vaiko ar paauglio pageidavimas.

Jeigu nemanoma, kad prievartiniai veiksmai yra būtini, vaikui ar paaugliui gali būti pasiūlytas pokalbis su kuratorium arba psichologu.

³ Christensen, R. Missbrukarnas barn... Prisma 1993

Pagalbos programos, pvz., "Liną – paramą vaikams" jau siūlo vis daugiau savivaldybių, tačiau vis dėlto palyginti nedidelei daliai vaikų, kuriems reikėtų tokio pobūdžio pagalbos, ji yra pasiūloma. Reikia tik džiaugtis vis augančiu supratimu apie galimybes, kurias suteikia įvairių formų grupių veikla ir paramos programos.

Pamatinis požiūris ir laikysena

Visuminis (holistinis) požiūris į žmogų

”Lino – paramos vaikams” išeities taškas – vienoda visų žmonių vertė, nepriklausomai nuo jų sugebėjimų, funkcijų, socialinės ar etninės priklausomybės, seksualinės pakraipos ir pan. Kai mūsų požiūris į žmogų yra sąmoningas ir pagrįstas visų vienodo vertingumo samprata ir tuo, kad žmogaus vertė nėra susijusi su jo sugebėjimais, savybėmis, pajėgumu ar funkcijomis, atsiranda laikysena, kuri sumažina pavojų, kad žmonės, įskaitant ir mažus vaikus, bus nužeminti iki objekto, taps nepastebimi, išnaudojami, ar patirs smurtą.

Požiūris į žmogų, kuris remiasi samprata, jog kiekvienas vaikas yra unikalus ir lygiavertis, sąlygoja elgesį, kuriam būdinga pagarba kiekvieno vaiko poreikiams ir integralumui, domėjimasis kiekvieno vaiko istorija ir patirtimis. Kiekvienas vaikas yra laisvas žmogus su savais sugebėjimais ir resursais, nepriklausomai nuo tėvų padėties. Tokių sąvokų kaip lygiateisiškumas, tolerancija, pagarba, nuomonės laisvė ir laisvanoriškumas mes čia giliau neaptarinėsime, tačiau jos yra savaime suprantamos visuminio (holistinio) požiūrio dalys ir jų rezultatas – tapatybės kūrimas ir asmens vystymasis.

Požiūris į žmogų ir visuomenę, kurį atstovaujame, turi pasekmių mūsų susitikimui su vaiku. Niekuomet nebus per daug vaiko žmogiškosios vertės iškėlimo. Toks požiūris į vaiką turi būti prioritetas, tiek privačiai, tiek įvairiuose mokymuose, tiek bendradarbių komandoje, tiek visuomenėje apskritai.

Žmogiškosios vertės sąvoka yra svarbus pamatinis principas mūsų požiūriui į visuomenę ir jos kūrimui. Dar vienas pamatinis akmuo, kuris turėtų būti siejamas su požiūriu į visuomenę klausimu ir yra labai svarbus Vaikų teisių konvencijos požiūriu – tai yra solidarumo principas, kuris reiškia, kad mūsų pareiga yra dalintis ir padėti kitiems. Solidarumo idėja prisideda prie to, kad skriaudžiami vaikai gautų jiems deramą erdvę ir natūraliai jiems priklausančią vietą visuomenėje. Jums, šiuo metu skaitantiems šį skyrelį, šios mintys tikriausiai yra savaime suprantamos, tačiau nepaisant naujų įstatymų tekstų, mums reikia pagalbos, kad tie principai būtų regimi ir gyvybingi šiais laikais, kuomet ekonominės sąlygos vis labiau išstumia tas visuomenės grupes, kurios pačios negali priversti mūsų išgirsti jų balsą.

Vidinės darnos lygis

”Lino – pagalbos vaikams” tikslas per susitikimus grupėse yra:

- sumažinti vaiko vidinį chaoso išgyvenimą ir pasidalinti jo skausmu
- padaryti, kad gyvenimas vaikui būtų labiau suprantamas ir nuspėjamas
- padėti vaikui bendrauti

- sumažinti vaiko išgyvenamus atsakomybės ir kaltės dėl tėvų priklausomybių jausmus
- padėti vaikui liūdėti

Trys pirmieji tikslai yra akivaizdžiai susieti su Aarono Antonovskio⁴ tyrimais apie vadinamuosius "sveikatos faktorius", arba "salutogeninį modelį". Salutogeninis modelis – kuomet stengiamasi pasinaudoti tuo, kas yra sveika. Toks požiūris ir laikysena darbe su žmonėmis įgauna vis didesnę pripažinimą.

Ryšio, sąryšingumo pojūtis paremtas trim pagrindiniais aspektais – suprantamumu, įmanumu tvarkytis ir prasmingumu. Anot Antonovskio, dauguma krizių ir sunkumų, su kuriais susiduriama gyvenime, yra būtinos žmogiškojo buvimo sąlygos. Tačiau mūsų sugebėjimai tvarkytis su tokiais sunkumais ir krizėmis yra nevienodi. Žmonės, turintys stiprų vidinės darnos lygį, turintys patirties ir žinių, kaip suvokti ir tvarkytis sunkioje gyvenimo situacijoje ir dargi sugebėti išvengti tame prasme yra geriau pasiruošę pasitikti gyvenimo krizes ir sunkumus ir kartu išsaugoti psichinę ir fizinę sveikatą. Kai vidinės darnos lygis yra žemas yra silpnas, kai tai, kas vyksta atrodo beveik nesuprantama, nesutvarkoma ir, be to, neturi prasmės, kyla tokie stiprūs nerimo ir streso jausmai, su kuriais sunku susidoroti. Antonovskis toliau teigia, kad vidinės darnos lygis susiformuoja iki 30-ties metų ir vėliau išlieka palygint pastovus per visą gyvenimą. Ši suvokimą sudaro keletas faktorių, pvz., individo socialinės ir kultūrinės aplinkybės ir gyvenimo patirčių įvertinimas.

Elisabeth Hagborg⁵ savo knygoje laiko Antonovskio mąstymo ir darbo modelį svarbiu išėjties tašku veikloje su priklausomybių problemas išgyvenančiomis šeimomis. Ji taip pat remiasi Tomas Lindstein'u⁶, kuris analizavo vaikų ir paauglių grupių darbą remdamasis Antonovskio teorija. Lindstein konstatuoja, kad pedagogiškai orientuota grupės veikla pati savaime yra tokia salutogeninė aplinka.

"Linas – pagalba vaikams" programa, kuri ir yra pedagoginis modelis, žiūri į vaiką kaip į unikalią būtybę su jame esančiais gerais resursais, kuriuos, tačiau, dažniausiai reikia išlaisvinti, kad būtų galima juos panaudoti. Pasitikėjimo savimi stiprinimas, kurio siekiama vaikų grupėje, padeda sukurti tokia salutogeninę mokymosi aplinką ir padėti vaikams ugdyti vidinės darnos lygį.

Pedagoginis modelis

"Linas – pagalba vaikams" yra pedagoginis modelis, kuris, tinkamai taikomas, gali turėti ir terapinių pasekmių. Darbas vaikų grupėse remiasi bendryste,

⁴ Antonowsky A. Hälsans mysterium Natur o Kultur 1991 o 2002

⁵ Hagborg, E. En nationell kartläggning av gruppverksamheter för barn och ungdomar ... Stockholms universitet Vt 2003

⁶ Lindstein, T. Vändpunkten Ur barnens och ungdomarnas perspektiv. Stockholm: Förlagshuset Gothia 2001

žaidimais, pratimais ir pasidalinimu žiniomis. Tai, kas įvyksta, kuomet individas susitinka su grupe, kai teorija susikryžiuoja su praktika, gali tapti geru žaizdru, kuriame įmanoma įgyvendinti "Lino..." tikslus. Tai vieta, kur vaikai smagiai leidžia laiką, bręsta ir apdoroja savo patirtis. Vaikų grupės vadovo vaidmuo yra ypač svarbus. Jis padeda sukurti sąlygas vaikui išgyventi minėtus susitikimus ir kartu prižiūri procesą, kuris prasideda, kai individas tampa grupės dalimi. Gunillos Wahlström⁷ knygoje "Grupė kaip brendimo terpė", kuria mes dažnai remsimės, yra gerų šių procesų aprašymų, kuriuos grupės vadovas turi stengtis kurti ir gilinti.

Kaip ir bet kuriame pedagoginiame darbe čia svarbu, kad metodika paklustų pamatiniam požiūriui, kuri stengiamės perteikti. Sąsaja tarp šio veiklą grindžiančio požiūrio ir metodikos – ta erdvė, kurioje galime reflektuoti tai, ką darome, kaip darome ir kodėl darome būtent taip. Tokiems apmąstymams būtina paskirti laiko tiek ruošiantis kiekvienam grupės susitikimui, tiek susitikimui pasibaigus.

Daugiau apie "Lino – pagalbos vaikams" metodiką rasite skyrelyje "Siekiai, tikslai ir metodas".

Susitikimas

Dalis mūsų pamatinio požiūrio remiasi siekiu sukurti susitikimo tarp manęs ir *kito* erdvę, nes tai yra svarbi pedagogikos dalis. Noomi Tönnäng knygoje "Diakonystės perspektyva"⁸ rašo: "Visa persmelkianti tema žydų filosofo Martino Buberio veikale *Aš ir Tu* yra tai, kad subjektas *Aš* ir subjektas *Tu* sukuria santykių pasaulį, pasaulį, kuriame neįmanoma žiūrėti į kitus žmones kaip į mano veiklos, žinių ir patirčių objektus. Pasaulį, kuriame žmogus yra kažkas kita nei numeris baudžiamojoje institucijoje, ar žaizdotas vienetą slaugos ligoninėje. "Jeigu esu priešais kitą žmogų, kuris man yra *Tu*, tuomet sakau jam pamatinį žodį *Aš-Tu*, ir tada jis jau nebėra daiktas tarp kitų daiktų ir nebėra daiktiškas." Santykyje "Aš – Tu", dviejų subjektų santykyje, išauga susitikimas. Susitikimas, kuriam būdinga pagarba, abipusiškumas ir pasitikėjimas."

Susitikimas su savimi pačiu

Darbas su vaikais ir priartėjimas prie šeimų, kurios išgyvena priklausomybių problemas, gali sukelti nelauktų reakcijų ir netgi poelgių mummyse pačiuose. Susitikti su vaikais, kurie gyvena sunkiose sąlygose yra skausminga ir kartais

⁷ Wahlström, G. Gruppen som grogrund, Liber Utbildning 1996

⁸ Wallskär, H. Red. Diakonins perspektiv, Verbum 1999

primena mums mūsų pačių neapdorotus jausmus ir išgyvenimus. Susitikimuose su tokiais vaikais taip pat galime pasijusti esantys nepakankami, ne tokie, kokie norėtume ir galbūt privalėtume būti, turint galvoje tuos didelius poreikius, kuriuos turi tokie vaikai ir jų šeimos.

Reaguoti yra žmogiška, taip pat ir tada, kai iškyla nelauktos reakcijos, tačiau svarbu žiūrėti į jas rimtai, kokios bebūtų tų reakcijų priežastys. Ieškokite žinių, pasinaudokite literatūros sąrašu, įsijunkite į "Lino tinklą" (jungiantį tuos, kas išklaušė "Hela Människans" mokymo kursą), pasistenkite patekti į tolesnius mokymus. Be to, svarbus ir netgi būtinas pagalbos įrankis yra supervizorių (kuratorių) vadovavimas, kad galėtumėte pažengti pirmyn apdorojant savo pačių jausmus. Taip pat būkite dėmesingi, kiek labai jūs patys įsitraukiate į šią veiklą. Jeigu jums sunku nusibrėžti ribas santykiuose su vaikais ir jų šeimomis, susirūpinkite tuo jau nuo pat pradžių.

Stebėkite savo reakcijas ir poreikius. Taip sukursite geresnes galimybes ugdančiu ir konstruktyviu būdu pasitikti tiek vaiko, tiek tėvų poreikius. Galbūt jūs pats/-i buvote vaikas šeimoje, kurioje būta kokios nors formos priklausomybės ar kitokių sudėtingų problemų, tačiau neturėjote galimybių apdoroti viso to pasekmių. Galbūt jūs atpažįstate save pačius, kai pastebite vaiko išgyvenimo strategijas, nors jūsų šeimoje ir nebuvo priklausomybių problemų. Išdrįskite susitikti su savimi pačiais ir savo išgyvenimais. Galbūt jums būtų naudinga pačiam/-iai lankyti terapinius užsiėmimus ir apdoroti savo patirtis.

"Tik tuomet, jei galiu susitikti su savo praeitim, galėsiu pasitikti savo ateitį. Šiandien mano rankose yra tai, kas aš būsiu ateityje."

Autorius nežinomas

Pamąstykite apie šiuos klausimus:

- Kas stumia mane imtis vadovavimo vaikų grupei?
- Kokie mano poreikiai būti reikalingu/-a?
- Kokie poreikiai bus patenkinti, kai būsiu vaikų grupės vadovas?
- Kiek aš sugebu nubrėžti ribas?
- Kokios mano silpnosios ir stipriosios savybės?
- Kokie yra mano poilsio ir atsipalaidavimo poreikiai? Kaip aš juos patenkinu?
- Kaip aš žiūriu į pyktį, agresiją, abejingumą ir kančią?
- Kai aš žiūriu į žmones, kurie apleidžia savo šeimą dėl to, kad vartoja daugiau alkoholio negu gali susidoroti?

Savęs pažinimas reikalauja ir laiko, ir ryžto, bet tolesnėje perspektyvoje tai tokia investicija, kuri suteiks daug džiaugsmo ir naudos.

Susitikimas su vaikais

Pasitaiko vaikų, kuriems sekasi visai neblogai, nepaisant to, kad jie auga sunkiomis sąlygomis, kartais jie vadinami "vaikais – pienėmis". Pasirodo, tokie vaikai dažnai būna patyrę paramą iš kokio nors saugaus ir stabilaus savo aplinkos asmens. Tokiu asmeniu galite tapti jūs. Vaikams reikia žmogaus, santykyje su kuriuo jie galėtų būti vaikais, jiems reikalingas veidrodis, kuriame jie pamatytų save pačius. Kadangi priklausomybę turinčių tėvų vaikai neturi tokios galimybės savo šeimose, jiems reikalinga pagalba iš šalies. Čia jiems galėtų padėti vaikų grupė.

Kažkas yra pasakęs: "Dirbti su vaikais – tai prisiliesti prie ateities". Išlaikant toki požiūrį susitikimas su kiekvienu vaiku tampa visiškai unikaliu, vertingu ir lemiamu. Susitinkant su vaiku reikalingos pastangos suvokti, kokiame vidiniame pasaulyje jis gyvena. Mes turim šansą tik **vienam** pirmajam susitikimui su kitu ir tik **viena** kartą. Išdrįskite būti asmeniškai, būti savimi pačiais. Pasisveikinkite su kiekvienu vaiku. Kai spaudžiame vieni kitiems ranką ir žiūrime vienas kitam į akis, užmezgame santykius.

Dalintis gyvenimu

Iš namų, mokyklos, draugų būrelio ir pan. mes atsinešam visokius išgyvenimus – tiek pozityvius, tiek negatyvius, nereikšmingus ir sunkius. Daugelis iš mūsų galime pasipasakoti sau artimiems žmonėms apie tai, ką esame patyrę. Kai dalijamės savo išgyvenimais su kuo nors kitu, kartu ir turime galimybę apmąstyti ir išsiaiškinti tai, ką patyrėme. Toks procesas yra mums svarbi patirtis, netgi tada, jei tie išgyvenimai buvo sunkūs.

Vaikai iš priklausomybę patiriančių šeimų nešasi su savimi daugiau sunkių, negatyvių išgyvenimų negu kiti vaikai. Jie dažniausiai neturi su kuo jais pasidalinti. Jie patys išsiaiškina sau tuos patyrimus ir jų vidinis pasaulis tampa dar labiau sutrikęs, dar labiau skausmingas.

"Lino" grupės gali būti tinkamos vietos susitikimams, kur kartu su saugiais suaugusiais ir vaikais, turinčiais panašių patirčių, galima sulaukti pagalbos išsiaiškinti ir suprasti tai, kas išgyventa. Tie sunkūs išgyvenimai neliks lyg juodos skylės vaiko viduje. Vietoj to sunkios patirtys taps svarbiais veiksniais tampant brandesniu asmeniu. Atsirast galimybė sustiprinti sąryšingumo pojūčiui.

Kiekvienas vaikas turi pamatinį poreikį būti patvirtintas, o tai be kita ko reiškia – būti pastebėtas, išgirstas ir gerbiamas. Patvirtinimas reiškia tikėjimą individo galimybėmis. Tai tokie savaimė suprantami poreikiai, kuriuos mes esame išsiamoninę, tačiau kurie yra nepatenkinami šeimų su priklausomybėmis vaikuose.

Gilesnis patvirtinimas

Būti patvirtintam yra būtinybė, kad galėtum sveikai ir tinkamai vystytis. Piktnaudžiaujančių svaigalais tėvų vaikai turi dar didesnę patvirtinimo poreikį. Toks **gilesnis patvirtinimas** gali būti:

- kuomet vaikas jaučia, kad jūs jį išklausote ir liekate šalia gerbdami jo pasakojimą, nors jis gali būti atgrasus ir pažadinti jūmyse neigiamas reakcijas.
- kuomet vaikai išgyvena jūsų empatiją vietoj užuojautos (empatija = išsijautimas, sugebėjimas be savanaudiškos perspektyvos suprasti ir išsijausti į kito žmogaus jausmus ir gyvenimo situaciją.)
- kuomet jūs pripažįstate jų poreikį didžiulis savo tėvais,
- kuomet jūs nekalbate blogai apie kurį nors iš vaiko tėvų, net ir tada, jeigu pats vaikas tai padarytų.
- kuomet jūs galite nepaisyti vaiko naudojamos išgyvenimo strategijos, kad ji būtų tolydžio silpninama.
- kuomet jūs dalykiškai ir nuoširdžiai išdrįstate kalbėti su vaiku apie alkoholį ir priklausomybę nuo jo.

Saugumas ir pasitikėjimas

Vaikai, kurių tėvai turi priklausomybės problemų, turi didelį nepatenkintą **saugumo ir pasitikėjimo** poreikį, kuriam patenkinti reikėtų:

- kad jūs nubrėžtumėte būtinas ribas ir rėmus,
- kad jūs laikytumėtės savo pažadų,
- kad jūs kalbėtumėte tiesą netgi tada, kai būtų paprasčiau jos atsisakyti.
- kad jūs parodytumėte pagarbą vaiko poreikiui pasakoti savo ritmą, ir kad aplinka bei veikla grupėje padėtų jiems išdrįsti išsipasakoti,
- kad jūs aiškiai pasakytumėte vaikui, kad jis nėra atsakingas už savo šeimos situaciją,
- kad jūs aiškiai perteiktumėte vaikui pamatines vertybes ir normas.

Artumas

Šių vaikų **artumo** poreikis slypi giliai viduje, nors į išorę jie gali spinduliuoti visai kitokius signalus. Šis poreikis gali būti patenkintas:

- kai jūs parodote pagarbą vaiko fizinio artumo ir atstumo poreikiams. Mes turėtume padėti vaikams išdrįsti priartėti, kad ilgainiui vaikas galėtų priimti kūno kontaktą, kurio giliai viduje ilgisi ir kuris jam yra reikalingas,
- kai jūs paskatinate vaiką susirasti draugą, pas kurį jis kartkartėmis galėtų užėiti ar susitikti,
- kai jūs padedate vaikui užmegzti ryšį su kokia nors "paprasta" šeima, kur jie galėtų susidaryti vaizdą, kas tai yra "paprasta" šeima, ir galėtų jausti, kad tai yra saugi ir užtikrinta vieta, į kurią jie gali grįžti.

Susitikimas su tėvais

Patirtis rodo, kad tėvai, turintys priklausomybės problemų, dažnai jaučiasi labai neužtikrinti savo kaip tėvų vaidmenyje. Jie baiminasi, kad kas nors iš šalies suabejos jų tinkamumu būti tėvais. Todėl vietoj to, kad išsiaiškintų savo problemas kartu su kitais, jie jas neigia ir ginasi, o tai apsunkina dialogą.

Prieš pradėdant darbą vaikų grupėje natūralu ir būtina užmegzti kontaktą su tėvais. Svarbus išeities taškas, kurį verta turėti galvoje – kad vaikai lanko grupę savo paties, ne tėvų labui. Tačiau vis dėlto svarbu, visai kaip ir santykio su vaikais atžvilgiu, sukurti pasitikėjimo santykius su tėvais. Šitas darbas dažnai užima daug laiko, tačiau jei jis pavyksta – gali turėti didelės reikšmės tiek vaikui, tiek suaugusiems. Nenustebkite, jei tėvai visiškai nenorės, kad vaikas lankytų grupę.

Dalis tėvų visiškai natūraliai reaguoja pykčiu, dažniausiai kylančiu iš baimės, kai jie sužino, kad didžioji šeimos paslaptis atskleista. Tokiu atveju tiesiog reikia su didžiausia pagarba tėvų jausmams vis dėlto pabandyti jiems paaiškinti, kad jų vaikas nesijaučia gerai ir kad jam reikalinga pagalba. Jeigu jums pavyks sukurti pasitikėjimo santykį, gali būti, kad tėvai bus ateity pasirošę bendradarbiauti dėl vaikų ir jų pačių gerovės. Net tas tėvas/mama, kurie visiškai nesugeba atlikti tėvų vaidmens, vis dėlto trokšta gero savo vaikui. Gali būti, kad ilgainiui jie netgi išgyvens tam tikrą palengvėjimą ir džiaugsmą, kad kažkas mato, kaip viskas iš tiesų yra ir kad ta paslaptis, kuriai išsaugoti jie darė viską, galiausiai atskleista. Reikia daug paramos ir padėsinimo. Svarbu išklausti ir išsaugoti pagarbą tėvams ir jų istorijai. Smerkimas ir arogancija tik pastūmėtų juos į priešingą pusę.

Pageidautina užmegzti santykius su abiem tėvais, tačiau ne visada tai įmanoma. Viena iš tėvų sunku pasiekti dėl jo priklausomybės, o dažnai vaikas išvis gyvena tik su vienu iš tėvų. Jeigu vaikas apgyvendintas globėjų šeimoje, reikia pasitarti su globėjais, kokių būdu būtų įmanoma informuoti biologinę šeimą apie tai, kad vaikas lankys grupę.

Sunkusis pokalbis

Sunkusis pokalbis anksčiau ar vėliau vis tiek turės įvykti, su vaiku arba su kuriuo nors iš tėvų. Gali būti ir taip, kad vaiko, su kuriuo jūs susipažinsite, padėtis bus tokia bloga, kad teks iškart kreiptis į socialinę tarnybą. Nors tai ir labai sunku, padarykite viską, ką galite, kad informuotumėte tėvus apie tai, ką ketinate daryti, tačiau visada pirmiausiai informuokite vaiką. Nors ir padarysite viską, kas įmanoma, kai kuriais atvejais tėvai vis tiek gali pasijusti apeiti ir apšmeižti. Kitais atvejais gali būti taip, kad tėvai patys supras, jog šeimai reikalinga pagalba. Tokia tėvų išvalga rodytų, kad jų savivoka pažengė gana toli.

Kitos situacijos, kuomet laukia sunkūs pokalbiai, gali būti tada, kai, pvz.:

- Vaikas neigia, kad namuose yra problemų
- Tėvai vėl ima vartoti svaigalus po ilgesnio susilaikymo laikotarpio
- Kai vienas iš tėvų po skyrybų grįžta arba vėl "prisikviečia" partnerį, kuris smurtauja arba yra aktyvus svaigalų vartotojas
- Kai vienas iš tėvų, atvedęs arba pasiimdamas vaiką iš grupės susitikimo, pradeda kalbėti apie savo paties problemas
- Kai grupės vadovas ir vaikas yra pokalbio viduryje – kada laikas baigti? Kaip ilgai aš, kaip grupės vadovas sugebėsiu tęsti pokalbį? Jeigu klauso kiti vaikai, kur tuomet yra ribos?
- Kai vaikai nusivylę savo tėvais, ir galbūt išduoti tėvų, o gal ir kitų suaugusiųjų
- Kai vaikai yra patyrę seksualinę prievartą
-

Sunkaus pokalbio klausimas yra svarbus ir nelengvas. Pasakyti galima daug, tačiau lengvų atsakymų nėra. Būdami grupės vadovais, jūs turėsite atrasti tokią laikyseną, kuri pasirodys jums tinkama konkrečioje situacijoje. Yra keletas tinkamų knygų: Ewetto Jarrato⁹ *Barn som sörjer (Liūdintys vaikai)* bei Öjvindo Hanseno¹⁰ *Samtal med barn (Pokalbiai su vaikais)*.

⁹ Jarratt E. *Barn som sörjer*, Slussens förlag 1966

¹⁰ Övreeide H. *Samtal med barn*, Studentlitteratur 2000

Alkoholis ir priklausomybė

Kadangi priklausomybė nuo alkoholio yra didžiausia šios rūšies problema mūsų visuomenėje, pirmiausiai kalbėsime apie tai. Jeigu jūsų grupėje aktualios ir kitos priklausomybę sukeliančios medžiagos, turėtumėte apsvarstyti tai grupės susitikime.

Esama įvairių piktnaudžiavimo ir priklausomybės aiškinamųjų modelių. Visą laiką vyksta tyrimai ir mokslininkai laikosi įvairių požiūrių į tai, kaip išsivysto priklausomybė. Šie skirtingi požiūriai atskleidžia įvairius tiesos aspektus ir jie visi reikalingi kaip vienas kitą papildantys ir kartu sudarantys bendrą problemos vaizdą. Jeigu jūs norite pagilinti savo žinias apie įvairius priklausomybių aiškinimo modelius, rekomenduojame jau anksčiau minėtus interneto puslapius.

Žemiau pateikiami aprašymai naudojami įvairiuose kontekstuose, stengiantis paaiškinti priklausomybės susiformavimo priežastis:

- Alkoholizmas yra fizinė liga. Pats alkoholis kuria ligą, kuri trunka visą gyvenimą, tačiau yra išgydoma. Liga paliečia visą šeimą
- Socialiniai paaiškinimai - piktnaudžiavimas alkoholiu auga didelės bedarbystės, būstų trūkumo ir pan. laikais
- Psichodinaminiai paaiškinimai - individas geria, kad numalšintų skausmą pvz. dėl ankstyvos išdavystės, liūdesio ir nerimo
- Išmoktas elgesys – individas netampa priklausomas, jeigu prieš tai nebuvo susiformavęs įprotis vartoti alkoholi
- Paveldimumo faktoriai - paaiškėjo, kad kai kurie žmonės patiria didesnę riziką įgyti priklausomybę nuo alkoholio negu kiti. Kalbama apie dvejopą paveldimumą, genetinį ir socialinį. Genetinis paveldimumas daro tam tikrą įtaką, tačiau dažniausiai matome socialinį paveldimumą. Tai reiškia, kad vaikystėje išmokstama vartoti alkoholi, surasti priežasčių vartoti alkoholi įvairiuose kontekstuose, be to, įprantama prie alkoholikų šeimos modelio ir pan.
- Įrodyta, kad šalyse, kur apskritai suvartojama daug alkoholio, didelė gyventojų dalis yra alkoholikai

Taip pat atliekami įvairių gydymo metodų tyrimai. Kad būtų galima vykdyti ir tobulinti geras gydymo formas ir suteikti kiekvienam individui kiek galima geresnę ir tinkamesnę pagalbą, svarbu išsiaiškinti ir diagnozuoti kiekvieno konkretaus individo alkoholizmo problematiką. Kiekvienas individas yra unikalus ir reikalingas ypatingo, jam skirto gydymo. Pavyzdžiui, vyrų ir moterų gydymo poreikiai yra visiškai skirtingi. Mokslinio tyrimo raporte „Alkoholizmo gydymas“¹¹ alkoholizmo problema diagnozuojama trim būdais:

1. Gausus alkoholio suvartojimas.
2. Alkoholio sukeltos traumos.
3. Priklausomybė nuo alkoholio.

¹¹ Berglund M. m.fl. Behandling av alkoholproblem- En kunskapsöversikt, Liber Utbildning 1994

1. **Gausus alkoholio vartojimas** reiškia, kad geriama daugiau negu pakeliama, tačiau priklausomybė nuo alkoholio dar neišsivysčiusi ir dar neatsirado kitų sveikatos problemų. Galima sakyti, kad daug alkoholio suvartojantys žmonės yra rizikos zonoje. Jie rizikuoja patirti fizinę, psichinę ir socialinę žalą. Jie taip pat rizikuoja tapti priklausomais nuo alkoholio. Žmonės, priklausantys tokiai grupei turi neblogas prielaidas įsisavinti gerai parengtą ir aiškia informaciją apie riziką, kurią kelia gausus alkoholio vartojimas, o tai savo ruožtu gali atvesti prie ne tokio gausaus alkoholio vartojimo.

2. **Alkoholio sukeltos traumos** reiškia, kad asmuo jau vartoja alkoholį tokiais dideliais kiekiais, kad jau patyrė fizinių, psichinių ar socialinių traumų. Fizinės pasekmės gali būti pvz. pablogėjusi kepenų būklė, nelaimingi atsitikimai susiję su neblaivumu ir pan. Psichinių pažeidimų gali būti daug ir sunkių, pvz.: depresija, nerimas ir mintys apie savizudybę. Socialinės traumos, kurias mes dažnai matome, yra itin gausaus alkoholio vartojimo pasekmės, t.y. vairavimo teisių praradimas, darbo, galbūt net šeimos praradimas. Dar nebūtinai tokie asmenys turi išvystytą priklausomybę nuo alkoholio, tačiau pavojus jau labai didelis.

3. **Priklausomybė nuo alkoholio** gali būti nusakoma kaip būklė, kai alkoholio vartojimas tampa svarbiau už kitokią veiklą ir vertybes, kurios anksčiau individui turėjo didesnę reikšmę. Dabar plačiai naudojama priklausomybių klasifikacijos sistema yra vadinamoji DSM-sistema (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders).¹² Kad būtų galima diagnozuoti priklausomybę nuo alkoholio, reikia, kad mažiausiai trys iš žemiau pateiktų požymių būtų būdingi individui pastaraisiais metais.

Štai tie kriterijai:

1. Poreikis suvartoti vis daugiau alkoholio apsvaigimo efektui pasiekti.
2. Nustojus vartoti alkoholį prasideda abstinencijos sunkumai.
3. Didesnio kiekio arba ilgiau trunkantis vartojimas, nei buvo sumanyta iš pradžių.
4. Nuolatinis noras, arba nesėkmingi bandymai sumažinti vartojimą.
5. Didelė gyvenimo dalis skiriama alkoholiui (ar narkotikams) įgyti, vartoti ir atsigauti po vartojimo laikotarpių.
6. Apleidžiama svarbi socialinė, profesinė ar laisvalaikio veikla.
7. Svaigalai vartojami toliau, nepaisant fizinių arba psichinių traumų.

Neigimas ir gynyba yra dvi būdingos laikysenos, kuriomis naudojasi priklausantis asmuo. Netgi likusioji šeimos dalis automatiškai užima vietas šiame vaidinime, išsivystančiame aplink vieno šeimos nario priklausomybę ir jo alkoholio gyvenimo būdą.

Ir pats alkoholikas, ir jo šeima įsitraukia į tokį blogio ratą ir įpranta:

¹² Statens beredning för medicinsk utvärdering, SBU, Behandling av alkoholproblem, volym 1, 2001, ISBN:91-87890-72-0

- Ignoruoti problemą arba apsimesti, kad jos nėra
- Apsimesti, kad viskas nėra taip blogai, kaip iš tiesų yra
- Įsikalbėti sau, kad rytoj viskas bus geriau
- Tikėti melu
- Meluoti patiems sau

Labai dažnai pasitaiko, kad nesaikingas alkoholio vartojimas yra teisinamas problemomis darbe, finansiniais rūpesčiais ar blogu vaikų elgesiu ir pan., vietoj to, kad būt pripažinta, jog pamatinė problema yra pats alkoholis.

Jörgen F. Nissen¹³ savo knygoje "Nematomas dramblys" rašo:

"Nuo alkoholio priklausomas asmuo nenori pastebėti savo problemos. Jis atsisako matyti savo panašumą su kitais nuo alkoholio priklausomais žmonėmis:

- Kad kartais jam sunku prisiminti, kas įvyko vakar;
- Kad jis slapčia išgėrinėja;
- Kad jam kyla lytinės potencijos sunkumų;
- Kad jo finansinė padėtis nekokia;
- Kad jis dažnai išgeria papildomą butelį vyno;
- Kad jis dirba aplaidžiai;
- Kad jis visą laiką leidžia suprasti, kad jį greitai paaukštins, nors iš tiesų baiminasi, kad gali bet kada prarasti darbą;
- Kad žmona ir vaikai jo bijosi ir stengiasi išvengti susitikimo su juo;
- Kad jis slapčia išgėrinėja darbe arba stengiasi išsprukti į miestą;
- Kad nuo jo trenkia alkoholiu.

Ne tik pats alkoholikas neigia problemą. Visi, kas yra su juo susiję, naudojami tokia technika. Perskaito išvardintus alkoholizmo simptomus. Netgi gali atpažindami linkėti, kad *kai kurie iš tų simptomų galbūt...*

Tačiau dėmesys atkreipiamas tik į tuos simptomus, kurių *nėra*. Ir štai – mūsų alkoholikas pasirodo esąs visai ne joks alkoholikas. Tai vadinama *neigimu*. Nisseno išėties taškas – vyriška perspektyva, tačiau daugelis jo aprašytų dalykų tinka ir moterims.

Švedijoje buvo įkurta organizacija „Swedish council on alcoholism and addictions” [Švedijos alkoholizmo ir priklausomybių taryba]¹⁴. Jų interneto svetainėje yra naudingų žinių apie priklausomybes ir pan., su kuriomis rekomenduojame susipažinti.

Priklausomybės problematikos vystymosi stadijos

Craig Nakken¹⁵ savo knygoje "Aš ir Piktnaudžiautojas, trys priklausomybės vystymosi stadijos". Labai schematiška šio proceso aprašymo santrauka

¹³ Nissen, J.F. Den osynliga elefanten, Libris 1992

¹⁴ www.scaa.se

¹⁵ Nakken, Craig, Jaget och Missbrukaren, Propius 1996

pateikiama žemiau, tačiau mes rekomenduojame perskaityti išsamią autoriaus versiją. Nakken aprašo piktnaudžiavimo svaigalais stadijas kaip ypatingą procesą, kaip tam tikrų patirčių eilę, kuri rodo tam tikrą keitimąsi, virsmą.

Pirmoji stadija – vidiniai pokyčiai

Gerokai iki to laiko, kai aplinka pastebi iškilusią problemą, įvyksta nemaži pokyčiai piktnaudžiauti pradėjusio individo viduje. Dažniausiai tai yra naujos, intensyvios patirtys. Susiformuoja geros savijautos ir pilnatvės iliuzija. Kai individas pradeda ieškoti iliuzinio palengvėjimo prasideda procesas, kuriame natūralūs santykiai su pirmiausiai artimiausiais žmonėmis ima trūkinėti. Natūralius santykius pakeičia svaiginimasis. Susiformuoja piktnaudžiaujanti asmenybė ir užvaldo. Natūralius būdus patenkinti emocinius poreikius pakeičia negatyvus gyvenimo stilius, kuris pareiškia tokiomis mintimis:

”Iš tiesų man nereikia kitų žmonių.

Man nebūtina susidurti su tuo, su kuo aš nenoriu susidurti.

Man baisu pasitikti visas gyvenime iškylančias problemas.

Objektai ir įvykiai yra svarbesni nei žmonės.

Galiu daryti, ką noriu ir kada noriu, visai nesvarbu, ką tai palies.”

Asmuo tampa vis didesniu išsišokėliu, užsiėmusiu tik savimi ir jausmiškai atsiribojusiu nuo kitų, kadangi priklausomybiška asmenybė vis labiau ima kontroliuoti ir vidinį gyvenimą, o tai pasireiškia jausminiu nerimastingumu ir sąžinės graužimu. Susidaro uždaras ratas, vedantis prie vis didesnės gėdos. Auga poreikis apginti besivystančią priklausomą asmenybę ir kartu gėda sukelia pasitikėjimo savimi, pagarbos sau, savikontrolės, savo reikšmingumo bei meilės sau praradimą. Išsivysto beveik nuolatinis konfliktas tarp savojo Aš ir Piktnaudžiautojo, kuriame Aš dažniausiai pralaimi. Piktnaudžiaujantis individas siekia kontrolės ir mano, kad jis/ji pasieks ramybę ir laimę pasiekęs visišką kontrolę. Kontrolės vaikymasis yra iš esmės tobulumo siekimas ir drauge bėgimas nuo buvimo žmogišku – netobulu. Tampa vis sunkiau priimti savąjį bejėgiškumą. Tik pripažinus savo bejėgiškumą ir prisiėmus atsakomybę tiek už savo tikrąjį aš, tiek už savo piktnaudžiautojo asmenybę, šioje stadijoje galima pradėti sveikti.

Antroji stadija – keičiasi gyvenimo stilius

Kai įvyksta pakankamai dideli vidiniai pokyčiai, ilgainiui jie ima reikštis ir pasikeitusiu elgesiu. Elgesiu, kuris mažai ką beturi bendra su sveika savikontrolė. Aplinkiniai pradeda pastebėti, kad kažkas yra ne taip. Pradeda formotis ”*elgesio priklausomybė*”. Įjunkimas į piktnaudžiavimą vis labiau užvaldo. Piktnaudžiautojo gyvenimo stiliui būdinga, kad:

”Asmuo ima meluoti kitiems, net ir tada, kai lengviau būtų pasakyti tiesą.

Asmuo ima kaltinti kitus, visiškai aiškiai suprasdamas, kad kiti yra nekalti.

Asmuo pradeda ritualizuoti savo elgesį. Asmuo ima vengti kitų.”

Ivairūs ritualai tampa svarbūs. Kiekvieną kartą, kai žmogus imasi ritualo, jis dar labiau sustiprina ryšį su tuo, ką tas ritualas reprezentuoja. Ritualai, kuriuos praktikuoja piktnaudžiaujantis žmogus, stiprina piktnaudžiautojo tapatybę ir labiausiai priešpastato ją tikrajam Aš. Tokie ritualai įtraukia asmenį giliai į piktnaudžiavimo procesą. Savi veiksmai ritualizuojami tam, kad numatomame veikime sukuriamas ir saugumas, ir tam tikra įtampa. Ritualo pavyzdžiai: visada gerti tik vienam, naudoti tam tikrą taurę gėrimui, arba visada gerti tiesiai iš butelio, sėdėti toje pačioje vietoje ir pan.

Vidinės kovos tampa vis įprastesnės žmogui, kenčiančiam nuo piktnaudžiavimo. Jis mano, kad gali kontroliuoti svaigalų vartojimą. Todėl kiekvieną kartą, kai įvyksta išsišokimas, sustiprėja gėdos jausmas. Antroje stadijoje galiausiai įvyksta kapituliacija prieš nepakeliamą priklausomybės jėgą. Individo izoliacija darosi akivaizdi ir kitų žmonių, ypač artimų, buvimas šalia tampa vis sunkiau pakeliamas. Savime supranta, kad išlieka žmogiško kontakto poreikis – poreikis asmens, kuris galėtų padėti, išklausti ir supranta, kas vyksta. Randasi vis daugiau problemų santykiuose su aplinka. Aplinka gali reaguoti arba šalindamasi piktnaudžiaujančio asmens arba stengdamasi jį sukontroliuoti. Būtent šiame etape piktnaudžiaujančio asmens priklausomybė ima vystytis ir artimuosiuose. Užsimezga nesveiki saitai – globos, piktnaudžiautojo svaigalų vartojimo kontrolės ir pan.

Kuo labiau individas praranda sugebėjimą suvaldyti savo mintis ir elgesį, tuo labiau ima skverbtis dvasinė tuštuma. Ši dvasinė tuštuma susijusi su bendrumo su aplinka bei savęs kaip svarbios tos aplinkos dalies, praradimu. Vis labiau nyksta suvokimas, kas esi ir kuo tapti. Todėl sveikimo procese labai svarbu užpildyti dvasinę tuštumą, kad Aš, sveikoji asmenybės dalis, taptų vis stipresnė. Čia reikalingi kiti žmonės.

Trečioji stadija – gyvenimas suyra

Trečiojoje stadijoje individą visiškai kontroliuoja piktnaudžiautojo asmenybė. Jai nerūpi, kas vyksta su aplinka, o taip pat jai nerūpi ir kas vyksta su tuo, kuris kenčia nuo piktnaudžiavimo. Tenka stengtis išsaugoti kontrolę tiek piktnaudžiautojo atžvilgiu, tiek aplinkos atžvilgiu. Tačiau stresas, kuriame gyvena piktnaudžiaujantis asmuo, atveda jį prie emocinio, protinio, dvasinio ir galiausiai fizinio žlugimo. Tą gerą savijautą ir palengvėjimą, kuri svaiginimasis atnešdavo anksčiau, dabar pakeičia toks elgesys, kuris gąsdina ir patį priklausomąjį. Svaiginimosi privalumai, kurie anksčiau atrodė tokie logiškai suprantami, tampa vis neaiškesni. Neapdorotų jausmų susikaupia daugybė, o sugebėjimas išverti yra nepakankamas, ir tai veda prie emocinės krizės. Nekontroliojami išpuoliai tampa vis labiau įprasti. Manipuliacijos ir kitų išnaudojimas tampa bendravimo maniera, o kartu vis akivaizdesnė darosi izoliacija. Vis dėlto priklausomo individo gilumoje slypi emocinio kontakto su kitais poreikis bei baimė, kad artimiausieji gali apleisti.

Jei anksčiau nebuvo iškilusios problemos darbe ir finansiniai sunkumai, dabar jie tampa tikrove. Neretai pakliūvama ir į konfliktą su teisėsauga.

Taip pat artėja ir fizinis žlugimas. Priklausomasis nebesirūpina savo kūnu, o piktnaudžiaujančios asmenybės patiriamas stresas kenkia širdžiai ar kitoms organizmo dalims. Savižudiškos mintys ir elgesys taip pat nėra neįprasta. Vidinis skausmas ir/arba gėda ir neapykanta sau yra tokie dideli, kad savižudybė atrodo kaip palengvėjimas.

Tam, kad būtų galima pasveikti esant trečiojoje stadijoje, neužtenka tik nutraukti vidinį emocinį elgesį. Priklausomajam būtina susikurti naują gyvenimo stilių, kuris, be kita ko, reiškia sveikų santykių kūrimą tiek su savim pačiu, tiek ir su kitais žmonėmis, sugebėjimas išdrįsti atsigręžti į savo tikrąjį Aš ir į kitus žmones.

Disfunkcinė šeima

Tėvai, priklausomi nuo svaigalų, nesugeba apgaubti vaikų reikalingu jiems rūpesčiu. Kari Killén¹⁶ knygoje *Svikna barn* [Išduoti vaikai] aptaria šį klausimą. Ji rašo, kad nepakankama tokių tėvų priežiūra pasireiškia

- Vaikų apleistumu
- Fiziniu smurtu
- Psichiniu smurtu
- Seksualine prievarta

Kari Killén teigia, kad tėvai naudojami tam tikrais elgesio modeliais, kai negali susitvarkyti su situacija. Jie:

- yra linkę perkelti savo liūdesį, kuris gali būti agresyvus, į vaikus. Tėvai yra nusiminę dėl savo priklausomybės ir negali susidoroti su tuo jausmu savyje. Todėl kartais jie nukreipia savo liūdesį į vaiką, ir tai gali pasireikšti pykčiu, smurtu, barniais.
- naudojami vaiku kaip ginklu. Blaivusis tėvas/motina gali grasinti pasiimti vaiką ir palikti priklausomąjį partnerį, jei jis/ji nesiliaus gerti.
- juodina tą asmenį, su kuriuo vaikas tapatinasi. Jeigu vaikas tapatinasi su pvz., močiute, priklausomas tėvas/motina gali pradėti ją šmeižti, kad pačiam/pačiai nereikėtų jaustis tokiam pažemintam/-ai.

Šeimoje, kur apleistumas ir nepriežiūra yra kasdienybė, tarp vaikų ir tėvų neegzistuoja jokia sąveika. Kasdieninės užduotys atliekamos tik kartais. Įprasta, kad vaikai lieka nevalgę, niekas neišskalbia jų drabužių, nepadeda laiku ateiti į mokyklą ar būrelius, neparagina laiku gultis ir laiku keltis. Be grynai praktinių neigiamų tokio elgesio pasekmių tokių šeimų vaikai visiškai arba iš dalies neturi pavyzdžio, kokį suteikia tinkamas tėvų elgesys ir kuris leidžia vaikui suprasti, kaip turėtų atrodyti santykiai tarp tėvų ir vaikų. Neišmokyti bendradarbiauti su kitais žmonėmis ir neparodyti pavyzdžio, kaip elgiamasi santykiuose su kitais, reiškia padaryti vaikui didelę žalą. Kari Killén teigia, kad apleistumas daro ypač didelę žalą vaikui. Net ir smurto atvejais, šeimoje gali būti sąveikos pavyzdžių ir tokių momentų, kai šeimos nariai padeda vienas kitam ir kažką kartu veikia.

Priklausomybės šeimų tėvai dažnai yra žmonės, patys patyrę nepriežiūrą iš savo tėvų ir nežino, kaip jie turėtų elgtis tėvų vaidmenyje ir kokie yra vaikų poreikiai. Tokiems tėvams tampa ypač sunku, kai vaikai būna nusiminę ir puolę į neviltį. Sunku pakelti tokį vaiko liūdesį ir nusivylimą. Tėvai nežino, kaip jie galėtų padėti vaikams išreikšti savo liūdesį ir taip nuo jo išsivaduoti. Vietoj to jie dažnai stengiasi tą skausmą nukreipti, kompensuoti arba numaldyti. Tėvai dažnai nemoka jokie kito būdo susidoroti su skausmu, kaip tik pabėgti nuo jo alkoholio ar kitų svaigalų pagalba. Vaikai mato tėvų elgesį ir susikuria įsivaizdavimą, kad galima, o gal net reikia taip elgtis.

Knygoje *Familjer och missbruk* [Šeimos ir piktnaudžiavimas] Anna Bodil Bengtsson ir Ingegerd Gavelin¹⁷ aptaria tėvų vaidmenį iš įvairių perspektyvų:

¹⁶ K. Killén, *Svikna barn*, Wahlström o Widstrand, 1993

- **Tėvų atsakomybė:**

Jeigu tėvai nesijaučia esą svarbūs, jie nepajėgia prisiimti tėvams deramos atsakomybės. Taip pat sunku imtis atsakomybės, jeigu tėvais abejoja valdžios įstaigos, kaimynai ir t.t.

- **Pasekmių vaikui neigimas:**

Neigimas – tai gynybinis mechanizmas siekiant nuslopinti nerimą, kuris kyla, kai tėvai ima suprasti, kokioje padėtyje atsidūrė vaikas. Tarsi maišas užsitraukiamas ant galvos, kad nereikėtų matyti savo vaiko. Tokio neigimo gali imtis abu tėvai, netgi blaivusis, kai sudeda visas savo jėgas ir pastangas aktyviai svaigalais piktnaudžiaujančio sutuoktinio labui.

- **Kaltės jausmai:**

Kai aktyvus svaigalų vartojimo periodas tam kartui baigiasi, užgriūva kaltės jausmai dėl to, kas padaryta savo vaikui. Kaltė gali pažadinti agresyvumą ir tėvams būna sunku susitikti ir priimti savo vaiką. Kiekvienas susitikimas su vaiku primena, ką esi padaręs ar nepadaręs savo vaiko atžvilgiu. Kaltė kaip ir neigimas gali atstoti tokį ant galvos užsitraukiamą "maišą" ir neleisti tėvams matyti savo vaiko, o taip pat ir vaikui neleidžia pamatyti tėvų.

- **Žinių trūkumas:**

Daugelis tėvų patys užaugo namuose, kur alkoholis ar nesaikingas tablečių vartojimas buvo didžioji šeimos paslaptis. Taigi, jie neturi gero pavyzdžio, ką reiškia būti tėvais. Jų žinios apie vaikus ir vaikų poreikius taip pat labai ribotos. Jie nerealistiškai įsivaizduoja, kaip funkcionuoja "normali šeima" ir kaip kiti žmonės susitvarko su tėvų vaidmeniu.

Gėda dėl priklausomybės nuo alkoholio ar kitų svaigalų, jausmas, jog yra prasti tėvai ir baimė prarasti vaiką neleidžia tėvams kreiptis pagalbos kad ir į mokyklos slaugytoją.

- **Noras kompensuoti:**

Kai tėvai nuskriaudžia savo vaikus, dažniausiai jie nori kaip nors tai kompensuoti. Aktyvaus svaigalų vartojimo laiku stengiamasi, pvz., pirkti daiktų vaikui. Duodami pažadai, kurių paskui nepajėgiama laikytis. Kai ateina blaivusis laikotarpis, kaltės našta tampa dar sunkesnė, be kita ko ir dėl tų sulaužytų pažadų. Tada ir sau neleidžiama nieko malonaus.

- **Nerimas dėl vaiko ateities:**

Daugelis tėvų nerimauja, kad jų vaikai pradės gerti ar vartoti narkotikus. Tėvams reikalinga pagalba, kad jie galėtų perteikti žinias savo vaikams ir atrastų progų protingai su jais pasikalbėti.

¹⁷ Bengtsson A-B, Gavelin I. Familjer och missbruk, Tiger 1994

Visi, kas turi vaikų, žino, koks iššūkis yra būti tėvais ir kaip dažnai jaučiamės nepakankami atlikdami šį uždavinį. Niekas iš mūsų nesame tobuli tėvai ir darome viską, ką galime, kad viskas atrodytų gražiai. Tėvai, kurie turi priklausomybės problemų yra daug sunkesnėje padėtyje ir jiems labai reikalinga tiek parama, tiek mokymas. Šitai labai svarbu atsiminti susiduriant su tokių šeimų vaikais.

Išgyvenimo strategijos

Aprašant išgyvenimo strategijas ir vaidmenis, kurių imasi disfunkcinių šeimų vaikai, vartojami įvairūs terminai. Galbūt Jums teko aptikti Didvyrio, Klouno, Atpirkimo ožio ir Tapetų gėlės arba Atsakingojo, Prisitaikančiojo, Tarpininko ir Išsišokėlio strategijų pavadinimus. Šioje knygelėje mes naudosisimės Tommy Hellsteno išgyvenimo strategijų aprašymu. Jis įvardija penkis skirtingus vaidmenis: Didvyrio, Gelbėtojo, Atpirkimo ožio (problemiško vaiko), Nematomo vaiko ir Klouno vaidmenis. Tommy Hellsten, teologas ir terapeutas iš Suomijos pristatė savo mintis paskaitoje Bromma dialogo metu, 1998-ųjų spalį. Jis taip pat aprašo savo paties išgyvenimus šeimoje, turinčioje priklausomybės problemų puikioje knygoje "Barn av livet" [Gyvenimo vaikai]¹⁸.

Kai vaikas nepatiria reikiamo rūpesčio iš tėvų pusės, jie susikuria tam tikras išgyvenimo strategijas, kurios ilgainiui tampa netikruoju vaiko "aš", prisiimtu vaidmeniu. Dauguma mūsų naudojamės išgyvenimo strategijomis vienokia ar kitokia forma skirtingais savo gyvenimo laikotarpiais. Tobulų tėvų nėra.

Vaiko lytis, asmenybė, šeimos situacija ir tai, ko laukiama iš vaiko, daro įtaką strategijos pasirinkimui. Tačiau toliau tekste naudosisime abu įvardžius jis/ji, kadangi nėra tiesioginio ryšio, kad pvz., berniukai būtinai rinktųsi Didvyrio vaidmenį, o mergaitės - Gelbėtojos.

Didvyris – siekia būti mylimas už pasiekimus

Svarbiausi bruožai Didvyrio strategijoje:

- Tai, kas gražiai atrodo, yra svarbiau nei tai, kas yra gera man. Taigi, Didvyriui svarbiau išlaikyti kaukę, nei pačiam siekti to, kas yra gera jam/jai.
- Esi mylimas, jeigu... Meilė nėra besąlygiška. Didvyris turi stengtis, kad **taptu** mylimas, priimtas ir gerbiamas.
- Didvyris tapatinasi su savo pasiekimais, kurie tampa "bilietu į gyvenimą".
- Didvyriai pakelia tėvų pasitikėjimą pačiais savimi, kurie savo ruožtu naudojami ir remiasi savo vaikais.

¹⁸ Hellsten T. Barn av livet, Cordia 2000

- Didvyris neturi galimybių mokytis, į jį/ją žiūrima kaip į tą, kuris savaime viską **moka**.
- Didvyris nėra "human being" (angl. *žmogiška būtybė*), bet "human doing" (*darantis žmogus*). Nėra galimybės tiesiog būti vaiku, žmogumi. Todėl vaiko viduje atsiveria didžiulė tuštuma.
- Giliai viduje Didvyris jaučiasi esąs nepakankamas.

Gelbėtojas – užsikraunantis sau tėvų atsakomybę

Svarbiausi Gelbėtojo strategijos bruožai:

- Kai tėvai nesugeba patys imtis atsakomybės už tai, už ką derėtų atsakyti suaugusiems, vaikas ateina į pagalbą.
- Gelbėtojas "mato" suaugusiuosius vietoj to, kad pats turėtų galimybę būti matomas suaugusiųjų. Kadangi padėtis yra tokia gėdinga, tėvai ieško saugumo savo vaikuose, o ne už šeimos ribų.
- Gelbėtojas padeda tėvams, kad ateityje galbūt galėtų pats sulaukti pagalbos iš jų. Vaikas iš tiesų kuria tėvystę/motinybę.
- Gelbėtojas išmoksta suprasti šeimos padėtį ir pajusti, kur yra reikalingas ir intuityviai ieško kelių šeimai išgelbėti.
- Gelbėtojas visada jaučiasi nesaugus. Todėl jis/ji dažniausiai būna labai geras vaikas, kurio/-s dėmesys nuo savo vidaus perkeliamas į kitų jausmus.
- Gelbėtojo ribos yra pažeistos, jis/ji nemato, kas už ką atsakingas, ir todėl visada jaučiasi neapsaugotas.
- Gelbėtojo stiprybė remiasi savo paties/pačios silpnumo neigimu.

Atpirkimo ožys – šeimos "kaltasis"

Svarbiausi Atpirkimo ožio strategijos bruožai:

- Atpirkimo ožys išlaisvina tėvus nuo atsakomybės dėl savo problemų.
- Atpirkimo ožys visada nurodomas kaip šeimos problemų priežastis.
- Atpirkimo ožys išstumiamas į vienatvę, "dykumą" ir šitaip atitveriamas nuo bendrystės su kitais.
- Atpirkimo ožio buvimas tampa susietas su gėdos jausmu, kuomet visada jaučiama, kad aš **esu** blogas. Gėda stumia vaiką į labai sunkią padėtį. Kaltė būna susieta su tuo, ką vaikas **daro** ir kas yra bloga, ir todėl yra sveika reakcija.
- Atpirkimo ožys tampa problemišku vaiku.
- Per savo išoriškai problemišką elgesį, Atpirkimo ožys kalba apie blogą savo ir šeimos savijautą.
- Atpirkimo ožys neišmoksta artumo ir todėl dažnai jo vengia.

Nematomas vaikas – tas, kurio nesigirdi ir nesimato

Svarbiausi bruožai Nematomo (paslėpto ar pamiršto) vaiko strategijoje:

- Nematomas vaikas dažnai yra nelauktas vaikas, gimęs tada, kai šeimoje nebuvo vietos naujam vaikui.
- Nuolatinis tėvų pranešimas Nematomam vaikui yra toks: gali egzistuoti, jeigu tavęs nesimatys! Todėl natūrali vaiko išvada būna tokia: Jeigu būsiu nematomas, neužimsiu vietos – tada būsiu mylimas.
- Nematomas vaikas viduje išgyvena didelį chaosą, kadangi jis negali formuoti savo gyvenimo dialogo su tėvais.
- Nematomas vaikas yra sužeistas vaikas, bet neturi galimybės suvokti tos vidinės žaizdos ir jaučiasi esąs bjaurus ir atstumiantis.
- Nematomas vaikas bijo, kad jį gali pastebėti.
- Kad nebūtų pastebėtas, Nematomas vaikas pasitraukia į fantazijos pasaulį.

Klounas – į kurį niekas nežiūri rimtai

Svarbiausieji Klouno strategijos bruožai:

- Klounas reikalingas, kad išvaduočiau tėvus iš skausmingų dalykų išgyvenimo.
- Tai, iš ko juokiamasi, neegzistuoja. Juokas izoliuoja jausmus nuo tikrovės išgyvenimo ir suteikia Klounui galimybę pabėgti nuo kasdienybės su visais jos rūpesčiais.
- Kuo didesnis skausmas šeimoje, tuo garsiau juokiamasi. Be to, Klounas už savo juoką yra apdovanojamas.
- Klounas yra nematomas ramos šviesoje.

Kuo anksčiau vaikas sulaukia savęs kaip asmens patvirtinimo, tuo didesnes galimybes jis turi tapti "tikru", nesumeluotu žmogumi. Jau nuo kūdikystės žmogus jaučia tiesą. Jeigu vaikas neturi galimybės per meilės ir pagarbos persmelktus santykius susidurti su savimi pačiu ir savo vaidmeniu, kurį jis prisiėmė, kyla didelis pavojus, kad jis atsineš savo išgyvenimo strategijas į suaugusiųjų pasaulį. Jos taps tolesne kliūtimi nuoširdiems ir konstruktyviems santykiams su savimi pačiu, šeima, draugais ir bendradarbiais.

Prireiks laiko!

Patirtis rodo, kad prieš įsteigiant vaikų grupę ir imant dirbti su ja, reikalingas didelis paruošiamasis darbas. Geras pasiruošimas leis sukurti stabilesnę ir tęstinumą turinčią veiklą. Žemiau pateikiame keletą aspektų, kuriuos verta apgalvoti ir keletą patarimų, į kuriuos verta atsižvelgti. Tikimės, kad tai padės tiek veiklos pradžioje, tiek vėliau. Norėtume paraginti jus ir jūsų kolegas paskirti pakankamai laiko šiems klausimams aptarti. Galbūt kai kas jums pasirodys savaime suprantami dalykai. Tie, kas ne vienerius metus dirbo su vaikų grupėmis, dažniausiai konstatuoja, kad pradžios laikotarpis būna ilgas, kartais labai komplikuotas ir sunkus, tačiau atkaklus darbas duoda rezultatus.

Aplinkos tyrimas

Rengiantis įsteigti vaikų grupę jau pačioje pradžioje svarbu surinkti žinias apie alkoholio ir kitų svaigalų vartojimą bei priklausomybių vaizdą jūsų savivaldybėje. Taip pat apgalvokite šiuos klausimus:

Koks yra vaikų grupių poreikis mūsų savivaldybėje?

Ar jau yra panašių veiklos formų?

Kokioms amžiaus grupėms yra skirta esamų grupių veikla?

Ar yra "erdvės" dar vienai grupei?

Kuo jūsų atliekamas darbas su vaikų grupe galėtų papildyti jau esamą veiklą, skirtą vaikams?

Užrašykite savo išvadas ir neužmirškite jų tolesniame darbe.

Rėmai jūsų veiklai

Organizacija ir bendradarbiavimo partneriai

Švedijoje organizacija "Hela människan" nuo 1996-ųjų metų rengia vaikų grupių vadovų apmokymus. Nuo to laiko Švedijoje pastebėtos pozityvios tendencijos, ypač po 2000-ųjų metų. Ilgainiui ėmė rasti darbdaviai, kurie atsiunčia savo darbuotojus mokymams. Pirmaisiais metais kursų dalyviai dažniausiai būdavo pavieniai entuziastai, matantys vaikų poreikius, kurie, tačiau, grįžę pas savo darbdavius, turėdavo apginti savo ketinimą suburti vaikų grupę. Tačiau ilgainiui tapo vis labiau įprasta, kad iniciatyva išsikelti tokią veiklą kaip prioritetą ir pradėti darbą su vaikais iš priklausomų šeimų, kyla iš politikų ir vadovaujančių valstybės tarnautojų. Kursų dalyvių angažavimasis šitam darbui dėl to nesumažėjo. Todėl prieš imantis vaikų grupės steigimo, verta apgalvoti šiuos klausimus:

Kas bus steigėjas?

Kas duoda jums užduotį ir kartu atsakomybę už šį darbą?

Kokia yra jūsų organizacija?

Prie kokio skyriaus/kokių vadovų bus prišlieta jūsų veikla?

Daugelis vaikų grupių organizuojamos bendradarbiaujant bažnyčiai ir socialinei tarnybai. Dažnai toks bendradarbiavimas pasiekia puikių rezultatų. Socialinės tarnybos, kaip valdžios įstaigos, aspektas tampa ne toks dominuojantis, kai veikloje dalyvauja bažnyčia, ir iš kitos pusės, esant bendradarbiavimui, nebe toks ryškus būna kai ką bauginantis "kažkokio religinio dalyko" antspaudas. Bažnyčios neretai turi patalpas, tinkamas tokio pobūdžio veiklai.

Gali būti naudinga jau ankstyvame pasirengimo darbui etape išsiaiškinti, kokie veikėjai dar dirba šioje srityje ir su kuriais jūs galite užmegzti ryšius ar net bendradarbiauti. Pagalvokite:

Kokie dar veikėjai yra šioje srityje?

Su kuo jums vertėtų bendradarbiauti?

Kuriuos iš šių veikėjų jūs pirmiausiai norėtumėte pasirinkti kaip bendradarbiavimo partnerius?

Kaip būtų galima užmegzti su jais kontaktus?

Pavyzdžiui, vienoje iš Švedijos savivaldybių, Södertäljeje, yra vaikų grupių koordinatorius, kuris užsiima darbu su informacija, vaikų įtraukimu į grupes, skirtingų veiklos vykdytojų darbo koordinavimu ir pan. Tokia darbo forma galėtų būti naudinga ir kitoms savivaldybėms.

Kitoje vietoje, Värmlando apskrityje, vaikų grupių veikla egzistuoja jau ne vieneri metai. Tačiau ten nėra vieno darbuotojo, kuris užsiimtų koordinavimu. Vietoj to yra taikoma kitokia gerai funkcionuojanti informacijos apsikeitimo ir bendradarbiavimo forma, kurią tikrai verta išbandyti, mintyse, arba praktiškai. Ji atrodo štai taip:

- Sukurtas regioninis **tinklas**, jungiantis visus tuos, kurie laiko darbą su "pamirštais vaikais" svarbiu. Tinklo nariai susitinka du kartus per metus

mokymams ir pasidalinimui patirtimi. Šis tinklas taip pat yra tam tikras įkvėpimo šaltinis darbui su vaikais naujose savivaldybėse.

- Sudaroma savivaldybės ar apskrities **referentų grupė**, kurią sudaro įvairių organizacijų ir institucijų atstovai, kurie įvairiais būdais remia vaikų grupių veiklą. Referentų grupei tenka koordinacinė funkcija, pvz., siekiant išvengti veiklos dubliavimosi, ieškant ekonominės paramos ir pan.
- Savivaldybės lygmeniu taip pat veikia **vadovaujanti grupė**, kurią sudaro skyrių atstovai iš pvz., socialinės tarnybos, kas nors iš projekto grupės (žr. žemiau). Vadovaujanti grupė yra nedidelė grupelė, kuri yra informuota apie tai, kas vyksta, mato ekonomines galimybes bei gali daryti joms įtaką.
- Tie, kas yra arčiausiai pačios vaikų grupės t.y., patys grupės vadovai, sudaro **projekto grupę**, kuri vadovauja ir planuoja vaikų grupės darbą, bet taip pat ir turi ryšį su kitomis grupėmis.

Žinoma, kažkas turėtų inicijuoti tokios sąveikos grandinės sudarymą. Mielai kviečiame kreiptis patarimo į organizaciją "Hela människan".

Vaikų įtraukimas ir informacija

Daugelis yra kėlęs klausimą, kaip atsitinka, kad taip sunku pritraukti vaikus į grupes, kai poreikis toks didelis. Paprastų atsakymų ir aiškių modelių nėra. Vis dėlto pabandėme išskirti keletą galimų priežasčių:

- Personalas, pvz., socialinėse tarnybose, yra labai apkrautas ir todėl dažnai nelaiko prioritetinėmis tų sričių, kurios nėra tiesioginis valdžios funkcijų vykdymas. O jeigu tai yra nevalstybinės įstaigos, dažnai nebūna reikiamo personalo grupės tęstinumo.
- Kartais įvairiose profesinėse grupėse ir tarp bendradarbių pastebima pastanga saugoti savo užduotis, kad kiti negalėtų su jomis susipažinti.
- Sąveika tarp pvz., mokyklos, policijos ir socialinės tarnybos nėra savaime suprantamas dalykas, kaip kad galėtų būti.
- Tėvų baimė, kad šeimos "paslaptis" išaiškės ir bus atimta vaikų globa.
- Nepakankamas tėvų pajėgumas įžiūrėti vaikų poreikius

Informavimas ir dar kartą informavimas – tai yra lemtingas veiksnys, norint pritraukti vaikus. Dauguma tų, kas pradėjo vaikų grupes gali patvirtinti, kaip svarbu skirti pakankamai laiko ir jėgų informavimui, apmąstymui, koku būdu geriausiai informuoti, ir kaip nukreipti tą informavimą tiems, kam jis labiausiai reikalingas. Neužtenka tik pranešti, kada prasidės grupės veikla. Nuolatinis informavimas, ypač tada, kai atidaroma nauja grupė, yra absoliučiai būtina sąlyga.

Informavimo keliai gali būti skirtingi skirtingais etapais ir skirtingose vietose. Ekonominės aplinkybės žinoma, taip pat vaidina reikšmingą vaidmenį. Skirtingoms grupėms reikalinga skirtinga informacija. Pasitelkite fantaziją. Žinoma, jūs galite kreiptis į organizaciją "Hela Människan", kuri gali patarti, kokiais keliais informacija plinta efektyviai.

Bendra informacija

Naudokitės žiniasklaida. Reportažas vietiniame laikraštyje yra svarbus informacijos kanalas. Svarbiausia ne pradėti pasakoti apie pavienius vaikus, bet nupasakoti vaikų padėtį ir poreikius, bei apie tai, kad vaikų grupė gali suteikti paramą kiekvienam dalyvaujančiam vaikui. Reikia kviesti vietines ir regionines radijo ir TV stotis imtis šio klausimo ir nušviesti, kokias galimybes suteikia vaikų grupės. Tik būkite kruopštūs ir susitarkite dėl galimybės susipažinti su būsimos laidos ar straipsnio tekstu prieš jam išeinant į viešumą.

Brošiūras, kuriose būtų kreipiamasi į suaugusius, galima išdėlioti poliklinikose, vaistinėse, odontologų priimamuosiuose, įmonių medicinos kabinetuose ir pan.

Tikslinė informacija

Svarbūs veikėjai ir bendradarbiavimo partneriai

Vaikų iš priklausomybės šeimų klausimas yra itin jautrus, todėl kartais kyla didelis pasipriešinimas informavimui apie vaikų grupes. Turime pavyzdžių, kuomet mokyklos vadovai ryžtingai tvirtino, kad "mūsų mokyklai nereikalinga tokia informacija, nes pas mus šios problemos neegzistuoja." Kartais prisireikia tiek atkaklumo, tiek drąsos. Svarbios grupės, kurios nuolat turėtų būti informuojamos, yra:

- Mokyklų personalas: vadovybė, mokytojai, medpunkto slaugytojos, kuratoriai. Pradėkite nuo hierarchijos viršaus. Kreipkitės į mokyklos direktorių su pirmąja informacija ir pasistenkite užmegzti santykius.
- Vaikų ir paauglių psichiatrijos tarnybų personalas.
- Sveikatos apsaugos įstaigų personalas.
- Vaikų poliklinikų personalas.
- Socialinių tarnybų personalas.
- Politikai.
- Policijos darbuotojai.
- Laisvalaikio pedagogai.
- Bažnyčios ir kitos organizacijos.

Apsispręskite, kas bus jūsų prioritetinės tikslinės grupės, ką informuosite pirmiausiai.

Patarimai tikslinės informacijos skleidimui:

- Pakvieskite įvairias personalo grupes į Atvirų durų dieną. Vaikai gali parengti pristatymą apie tai, kas tai yra vaikų grupė. Be dalykinės informacijos apie vaikų grupės veiklą, svečiai gali išbandyti tam tikras ištraukas iš programos.
- Paskirkite savo darbo ambasadorius įvairiose darbo vietose. Tai turėtų būti žmonės, itin besidomintys vaikų grupėmis ir pasirengę skirti laiko informacijai ir žinioms apie vaikų grupės veiklą skleisti. Jiems taip pat

reikalinga nuolatinė ir specialiai skirta informacija iš jūsų ir galbūt tam tikras paskatinimas imtis tos veiklos.

- Informacija pvz., slaugytojoms ir socialiniams darbuotojams apie tai, **kaip** jie savo ruožtu galėtų informuoti vaikus apie vaikų grupę ir kaip galėtų vyksti sąveika su jais.

Tėvai

Mokslo metų pradžioje rudenį mokyklos dažnai siunčia į namus informaciją apie pvz., sporto būrelius ir kitus laisvalaikio užsiėmimus. Pasistenkite, kad informacija apie vaikų grupes irgi pakliūtų į šitą siuntinį. Taip pat pasistenkite, kad jums būtų suteikta galimybė informuoti per tėvų susirinkimus, net jei ir žinome, kad tie tėvai, kuriems labiausiai reikėtų leisti savo vaikus į tokias grupes, nėra pernelyg aktyvūs tokių renginių dalyviai. Įmonių medpunktai gali tapti svarbiu informaciniu kanalu tiems tėvams, kurie slepia savo priklausomybę.

Vaikai

Sudarykite nedidelę brošiūrėlę, kurią lengva įsidėti į kišenę, ir kuri kreipiasi tiesiog į vaikus ir paauglius. Šios mažos brošiūrėlės turėtų gulėti slaugytojos kabinete, mokyklos tualetuose ir pan. Žinoma, kažkas turėtų stebėti, kad brošiūras būtų galima rasti. Gali praeiti nemažai laiko, kol vaikas ar paauglys pasiryš kreiptis į jus, tačiau viskam savas laikas. Svarbu pateikti telefono numerį ir elektroninio pašto adresą, kad vaikai patys galėtų jus susirasti.

Pabandykite gauti šiek tiek laiko pamokų metu, kad tiesiog klasėje galėtumėte papasakoti, ką reiškia būti nuo svaigalų priklausomų tėvų vaikais ir tame kontekste informuokite apie tai, kad egzistuoja vaikų ir paauglių grupės. [Švedijoje rekomenduojama šiame kontekste rodyti atitinkamus videofilmus. 2004 pasirodė naujas filmas „Pamiršti vaikai”¹⁹

Užduokite sau dar keletą klausimų:

Koks yra informacijos poreikis jūsų vietovėje?

Kaip jūs galėtumėte jį patenkinti?

Kokiais informaciniais kanalais ketinate pasinaudoti?

Kiek lėšų galite skirti informacijai?

Kas parengs tinkamą informacinę medžiagą?

Kada ketinate informuoti?

Kas sudarys informavimo planą ir bus atsakingas už tai, kad informacija pasirodytų laiku ir tinkamoms grupėms?

¹⁹ Videojuosta „Pamiršti vaikai”

Finansavimas

Ekonominės galimybės veiklai nebūna vienodos. Įmanoma kreiptis finansavimo projektui į įvairius fondus, tačiau situacija nuolat keičiasi.

Jeigu vaikų grupės veikla yra projektinė, kuo anksčiau aptarkite klausimą su steigėju, kaip darbas bus finansuojamas pasibaigus projekto laikui. Labai svarbu imtis to nuo pat pradžios, jeigu norime užtikrinti darbo tęstinumą. Kad galėtumėte įrodyti būtinybę tęsti jūsų veiklą, svarbu parodyti atsakingiems už sprendimus asmenims, kas vyksta vaikų grupės dėka. Vis daugėja vaikų grupių, kurioms atliekamas įvertinimas. Dažnai aukštųjų mokyklų ar universitetų studentai rašo savo diplominius darbus įvertindami kokios nors grupės veiklą. Nepraleiskite tokios galimybės ir pasinaudokite tokio diplominio darbo rezultatais, kai turėsite pristatyti veiklą politikams ir kitiems atsakingiesiems.

Jeigu vaikų grupės veikla nėra įtraukta į bendrą savivaldybės veiklos planą gali tekti dalyvauti konkursuose ir sudarinėti sutartis. Tai dažnai nelengvas procesas, kuriam reikia ir atitinkamų žinių, ir laiko.

Šioje medžiagoje neketiname giliau leisti į ekonominius klausimus. Tačiau jūs galite kreiptis į "Hela Människan" patarimo. Čia tik pateiksime sąrašą tų kaštų ir pajamų sričių, į kurias reikės atsižvelgti, sudarinėjant biudžetą:

Kaštai:

Atlyginimai (50% etato vienai vaikų grupei)
Patalpos ir baldai
Telefonai, pašto išlaidos, kanceliariniai reikmenys
Darbo medžiaga grupėms
Supervizija, tolesnis mokymas, literatūra
Rinkodara
Kelionės

Pajamos

Steigėjo finansavimas
Finansavimas bendradarbiaujant su mokymo centrais
Atskiros tikslinės lėšos iš pvz., apskrities administracijos

Draudimas

Norime taip pat priminti, kad jūs turite patikrinti, ar yra draudimas, padengiantis ir vaikų dalyvavimą grupėje.

Personalas

Gal jau iš anksto yra numatyta, kas dirbs vaikų grupės vadovais. Galbūt reikės pritraukti papildomų žmonių. Pageidautina surasti personalą, kuris turi patirties, žmonių, kurie yra dalyvavę mokymuose, taip, kad jie galėtų vieni kitus papildyti. Tinkamas personalo derinys būtų kas nors, kas turi pedagoginio darbo patirties su vaikais ir paaugliais ir kas nors, kas yra patyręs ir mokėsis socialinio darbo. Grupei reikalingi du vadovai. Žinoma, būtų gerai turėti tris grupės vadovus, galbūt yra galimybė surasti trečiąjį suaugusį savanorį ar praktikantą, pvz., besimokantį socialinio darbo. Būtų labai gerai, jei savanoris turėtų galimybę lankyti vaikų grupės vadovų mokymus, bet jeigu tai neįmanoma, būtinai reikia, kad jis/ji būtų praėjęs "Būti išmintingu suaugusiuoju" ar kitą analogišką kursą (*vert. past.- tokie kursai organizuojami Švedijoje*).

Kai veikla plečiasi ir ima veikti vis daugiau vaikų grupių su naujais vadovais, auga poreikis turėti veiklos koordinatorių. Toks koordinatorius būtų atsakingas už informavimą, vaikų pritraukimą, ekonominę pusę ir bendravimą su steigėju, naujo personalo samdymą, bei atsakomybę už tai, kad personalas gautų tolesnį apmokymą ir superviziją.

Jei tokios koordinatoriaus funkcijos nėra, atsakomybė dėl tolesnio mokymosi ir supervizoriaus suradimo tenka patiems grupės vadovams. Tiek supervizija, tiek mokymai kainuoja, tačiau labai svarbu nepradėti vaikų grupės veiklos, jeigu nėra ekonominių galimybių, pirmiausiai supervizijai. Ne visada lengva surasti tinkamą supervizorių. "Hela Människan" gali pasiūlyti kontaktinius duomenis tų žmonių, į kuriuos būtų galima kreiptis.

Nebloga mintis yra taip pat sudaryti "biblioteką" iš tinkamos literatūros.

Dažnai užduodamas klausimas, kiek laiko reikia skirti vaikų grupei. Jei įskaičiuosime informavimo laiką, vaikų surinkimo laiką, įvadinius, įvertinimo ir užbaigiamuosius pokalbius, tėvų susirinkimus ir tinklo kontaktus, pačių grupių susitikimų parengimą, pravedimą ir įvertinimą bei tolesnio apmokymo ir supervizijos laiką, susidaro ne mažiau kaip 50% etato, skaičiuojant vienai vaikų grupei. Jeigu vadovaujate dar vienai vaikų grupei, reikės dar kokių 6 valandų per savaitę. Taigi, ne mažiau kaip 25% etato turi būti numatoma vienam asmeniui, dirbančiam vaikų grupės vadovu.

Kaip ir daugelyje kitų veiklų, skirtų vaikams ir paaugliams, labiau įprasta, kad personalas yra moteriškas. Tačiau reikia kuo daugiau vyrų, vien jau dėl to, kad vaikai, ateinantys į tokias grupes dažnai gyvena nebendraudami su savo tėvais vyrais. Todėl jiems itin svarbu matyti vyriškus pavyzdžius.

Patalpos ir įranga

Svarbu, kad patalpos būtų lengvai pasiekiamos, kad vaikai laisvai galėtų ateiti išsaugodami anonimiškumą, o taip pat, kad jos būtų pritaikytos vaikų grupei, kuriai reikia vietos judėjimui, poilsiui, pavakarių pertraukėlėms ir darbui.

Reikalinga tam tikra įranga. Žaidimams, piešimui, taip pat CD-grotuvas ir diskai su ramia muzika ir pakankamas kiekis čiužinių ar pan., kad vaikai galėtų susirinkti arba žaisti ant grindų. Vaikai neturėtų kas savaitę neštis namo tos medžiagos, su kuria jie dirbo užsiėmimų metu. Todėl kiekvienam iš jų reikės papkės ar segtuvo, į kuriuos jie galėtų susikrauti viską, ką jie nuveikia susitikimų metu. Šie segtuvai, o taip pat ir vaikų adresai ir kiti duomenys apie juos, turi būti laikomi rakinamame seife, kurio raktą turi tik vaikų grupės vadovas.

Žinoma, patalpos turėtų būti jaukios, tačiau nėra minusas, jeigu aplinka nėra per daug stimuliuojanti, nes tada vaikai greitai tampa pernelyg aktyvūs ir neramūs. Minimalistinė aplinka geriausiai tinkama ramybei ir atsipalaidavimui.

Kokybė ir saugumas

Kokybės klausimai tampa vis svarbesni tiek slaugoje, tiek socialiniame darbe. Nereikėtų stebėtis, jeigu ne per daug tolimoje ateityje bus reikalaujama kokybės gerinimo planų ir vaikų grupių veiklai. Šioje medžiagoje neįmanoma apimti dar ir kokybės gerinimo modelio, tačiau vis dėlto norėtume pateikti čia keletą minčių, kurios galbūt galės jums duoti naudos.

Jūs gaunate uždavinį ir turite pasiekti rezultatą. Užduotis yra įkurti, praveisti ir užbaigti vaikų grupės veiklą. O rezultatai – tai pirmiausiai pasiekti bendruosius tikslus (žr. žemiau) ir tuos tikslus, kurie yra suformuluoti kiekvienam grupės susitikimui. Svarbiausi klausimai yra du: Ką mes darome? Kaip mes darome? Šie klausimai paliečia turinį ir procesą. Klausimas "kaip" yra labai vertas apmąstymo. Mes galime, pvz., vaišinti vaikus bandelėmis įvairiais būdais. Kaip galėtume vaišinti bandelėmis, kad būtų stiprinamas saugumo grupėje pojūtis? Tai tikrai vertas apmąstymo klausimas.

Pamąstykite, kokias "paslaugas" jūs teikiate ir kieno poreikius jums reikia patenkinti? Dėmesio! Poreikiai nebūtinai yra tas pat, kas pageidavimai. Išvardinkite tiek paslaugas, tiek tą grupę, kurios poreikius jūs stengiatės patenkinti.

Kiti klausimai, kuriuos verta apmąstyti:

Kaip jūs norėtumėte, kad kiti atsilieptų apie jūsų vaikų grupės veiklą? Kad pasiektumėte tų apibūdinimų, jums teks dirbti ta kryptimi. Šias sąvokas taip pat galima naudoti kaip pamatines, kuomet aprašote savo veiklą brošiūroje.

Ką jums reiškia sąvokos saugumas ir pasitikėjimas? Surašykite kilusias mintis. Išrinkite penkias svarbiausias. Apibrėžkite kiekvieną jų, pvz., trim bruožais. Pavyzdys:

Saugumas ir pasitikėjimas vaikų grupėje mums reiškia:

Rodyti vaikui pagarbą

Požymiai Stebėti, kad visi galėtų užbaigti sakyti, ką pradėjo.
Suteikti vaikams reikiamą informaciją tinkamu laiku.

....

Patvirtinti vaiką

Požymiai: Paimti vaiką už rankos kiekvieną kartą, kai ateina į grupę.
Atsiliepti į vaiko pasakojimus.

....

Nubrėžti aiškias ribas

Požymiai: Laikytis sutarto laiko
Nuosekliai laikytis sutartų taisyklių.

...

Grupės vadovų tarpusavio pokalbiai yra be galo svarbūs, viena vertus dėl to, kad jūsų požiūriai taptų artimesni, o taip pat dėl to, kad jūsų mintys apie darbo kokybę taptų kiek galima skaidresnės ir aiškesnės.

Pradžia, grupės vedimas ir užbaigimas

Įregistravimo pokalbis ir paraiškos užpildymas

Informavimas jau vyksta gana ilgą laiką ir jūs pradėsite matyti informacijos rezultatus, sulaukiate vis daugiau užklausimų. Jeigu anksčiau dar nebuvote apsisprendę dėl grupės pradžios termino, pats laikas tai padaryti dabar, o taip pat apsispręsti dėl susitikimų skaičiaus ir jų trukmės (plačiau žiūrėkite skyrelyje "Grupės susitikimai").

Gavę užklausimų, pakvieskite tėvus/globėjus ir vaikus į įvadinį/įregistravimo pokalbį, arba pasinaudokite "Malungo modeliu", kuris pristatomas žemiau. Jei nėra įmanoma pakviesti abu tėvus, gerai, jei dalyvauja nors vienas iš jų.

Įvadinis/įregistravimo pokalbyje turėtų nuskambėti klausimai apie situaciją namuose ir tėvų problemas dėl alkoholio ar narkotikų. Pasiūlymai klausimams pateikti darbo medžiagoje. Svarbu, kad klausimai šiame etape būtų keliami suaugusiajam, kad vaikui nereikėtų imtis atsakomybės aprašyti priklausomybės vaizdą šeimoje.

Pokalbyje taip pat reikalinga aiški informacija, kas tai yra vaikų grupė, kaip jūs ketinate dirbti, apie grupės taisykles ir kokios naudos kiekvienam vaikui jūs tikėtės iš darbo grupėje. Kartais pirmasis pokalbis vyksta šeimos namuose, tačiau jeigu tėvai ateina į tas patalpas, kuriose vyks vaikų grupės susitikimai, aprodykite jiems viską ir leiskite vaikui susipažinti su ta vieta. Svarbu išsiklausti į vaiko ir tėvų būkštavimus ir baimes. Šio susitikimo metu dar neišdalijama grupės programa, tačiau gerai būtų pateikti grupės susitikimų tvarkaraštį. Raštišką informaciją apie pirmojo susitikimo datą, laiką ir vietą verta pateikti tiek tėvams, tiek vaikams. Jei vaikas abejoja, pasiūlykite galimybę ateiti į vieną ar kelis susitikimus, kol galės apsispręsti. Nuo trečiojo susitikimo grupė tampa "uždara".

Susitikimas net su vienu vaikų grupės vadovu šeimai yra pakankamai sunki užduotis, tačiau būtų tikrai vertinga, jei įvyktų susitikimas su abiem vadovais. Pakvieskite puodeliui kavos. Tiek daugumai vaikų, tiek suaugusiųjų, ateiti į pirmąjį pokalbį yra nelengvas išgyvenimas.

Jeigu tėvai ir vaikai yra pasiryžę pabandyti lankyti vaikų grupę, svarbu, kad tėvai parašytų pareiškimą, kuriame pasirašytų sutinką, kad vaikas lankytų grupę. Paaugliai, žinoma, neprivalo gauti tėvų sutikimą. Tačiau gerai, jeigu tėvai žino, kad vaikai lanko tokią grupę. Pasakykite paaugliams, kad jūs ketinate informuoti tėvus laišku ar telefonu.

Malunge (Švedija) taikomi keturi paruošiamieji žingsniai, išdėstyti keturių savaičių laikotarpyje:

1. Susitikimas vien su tėvais/globėjais, kur pateikiama aktuali informacija.
2. Vaikų grupės vadovai apsilanko namuose ir susitinka tiek su vaikais, tiek su suaugusiais.
3. Vaikai ir suaugusieji kviečiami į patalpas, kur vyks vaikų grupės užsiėmimai, ten pavaišinami kava.
4. Prasideda grupės veikla.

Grupės susitikimai

Skyriuje "Temos ir grupės susitikimai" galite plačiau pasiskaityti apie pačių grupės susitikimų pravedimą.

Užbaigimas ir išregistravimo pokalbis

Taip pat, kaip svarbu tinkamai pradėti vaikų grupės darbą, taip pat svarbu jį gerai užbaigti. Kai kurie vaikai būna patenkinti, kai grupės veikla baigiasi, tuo tarpu kiti visai nenori baigti susitikinėti, ir jiems sunku susitaikyti su pabaiga. Todėl svarbu gerokai iki paskutiniųjų susitikimų pradėti kalbėti apie tai, kad artėja pabaiga. Galbūt galima sugalvoti kokį nors būdą, kaip skaičiuoti susitikimų artėjimą prie pabaigos, kur kaskart būtų matyti, kiek susitikimų dar liko.

Išregistravimo pokalbiui vaiką reikėtų pakviesti neilgai trukus iki paskutinio susitikimo arba iškart po jo. Klausimų, kuriuos tuo metu svarbu aptarti, pavyzdžiai pateikti darbo medžiagoje.

Grupės vadovai taip pat privalo apgalvoti savo išsiskyrimą su vaikais prieš baigiamąjį pokalbį ir apsispręsti, kokia jų nuostata dėl tolesnių kontaktų su šeimomis.

Be užbaigiamojo darbo su vaikais ir šeima, jums reikia atlikti viso proceso įvertinimą, kur ne tik būtų aprašyta, kas vyko vaikų grupėje, bet ir kokios paramos susilaukėte iš steigėjo, su kokiomis problemomis susidūrėte ir t.t. Ši ataskaita gali tapti naudinga pamatu darbui su kitomis grupėmis. Žiūrėkite į šį įvertinimą ne tik kaip į jūsų veiklos vidaus medžiagą. Ji gali būti naudinga, kai pristatinėsite ir aptarinėsite darbą kartu su asmenimis, atsakingais už šią veiklą.

Siekiai, tikslai ir metodas

Siekiai

Bendri darbo su vaikų grupe siekiai yra:

Dirbti su vaikais grupėje, kad jie turėtų galimybę:

- Žaisti ir vystytis
- Dalintis ir apdoroti savo išgyvenimus
- Gyventi, ne tik išgyventi.

Svarbu sukurti tokią susitikimų vietą, kur vaikai turėtų galimybę būti vaikais kaip jiems ir priklauso, kur žaidimai yra svarbi terpė tiek asmeniniam brendimui, tiek išgyvenimų apdorojimui, tiek atsipalaidavimui, kur vaikai bent jau porą valandų per savaitę galėtų pasinaudoti savo teise palikti atsakomybę suaugusiems.

Tikslai

Be konkrečių kiekvieno susitikimo tikslų, yra tam tikri bendri tikslai, kurių verta siekti:

- Sumažinti vaiko išgyvenamą chaosą ir pasidalinti jo skausmu.
- Padaryti vaiko gyvenimą labiau suprantamu ir nuspėjamu.
- Padėti vaikui bendrauti.
- Sumažinti vaiko išgyvenamą atsakomybę ir kaltę dėl tėvų priklausomybės.
- Padėti vaikui liūdėti.

Šie tikslai yra susiję su anksčiau aptartu vidinės darnos formavimu, kuri anksčiau palietėme. Šie tikslai yra "asmeniški" ta prasme, kad chaosas, skausmas, liūdesys ir atsakomybės bei kaltės išgyvenimas turi būti įvardinti ir jais turi būti pasidalinta. Tai labai intymūs klausimai, kuriems reikia grupės vadovo, kuris drįsta pamatyti savo paties chaosą, savo paties skausmą ir liūdesį ir t.t.

Tačiau nors ir svarbu apsibrėžti konkrečius ir įmanomus įvertinti tikslus, neturime pamiršti pamatinės mūsų laikysenos ir požiūrio, kad mažas žmogus – vaikas, turi būti aukščiau visų mūsų tikslų. Vaikas niekada neturi tapti mūsų veiksmų objektu, pasiekti tikslą niekada negali būti svarbiau, nei matyti žmogų. Nedidelė schema galbūt galėtų mums padėti šiuo požiūriu:

Išeities taškas

*Pedagogas, kurio išeities taškas
– žmogus -
"klausos"*

Tikslas

*Pedagogas, kurio išeities taškas
– tikslas -
"kalba"*

Metodas

”Linus – pagalba vaikams” – tai pedagoginė programa, o ne terapinis metodas. Vis dėlto, darbas grupėje gali turėti teigiamų terapinių pasekmių. Daugelis pedagoginių priemonių – įvairūs pratimai, pokalbiai ir žaidimai – būtinai turi paliesti sunkius klausimus ir kartais jums teks atsidurti pedagogikos ir terapijos paribiuose. Nuolat sau priminkite, kokie yra jūsų uždaviniai o mes tuo tarpu norime paraginti jus įžengti kartu su vaikais į tikrai sunkias temas jeigu jūs jaučiate, kad tiek jūs, tiek vaikas, galite su tuo susidoroti. Vis dėlto labai svarbu, kad jūs ne stumtumėte vaiką, bet ”eitumėte šalia”

Dar kartą perskaitykite skyrelį ”Sunkūs pokalbiai”. Skyriuje ”Grupės susitikimai” galėsite plačiau pasiskaityti apie tam tikrus metodinius programos momentus.

”Linui ...” taip pat pasirinkome dar du specialius modelius – lytėjimo masažą ir žaidimą ”Forumas”. Mes manome, kad tai geri instrumentai užsibrėžtiems tikslams pasiekti. Gali būti, kad nei lytėjimo masažas, nei ”Forumas” nėra jums gerai pažįstami, įvaldyti, ar tiesiog nelabai patinka. Tuomet, savaime suprantama, jums nereikėtų jų naudoti, o geriau suraskite kitokių pratimų į jų vietą. Vis dėlto norėtume paraginti jus pirmiausiai išbandyti, ir tik tada atmesti šias galimybes.

Žaidimas ”Forumas”

”Forumas” ir kitos dramatinės formos naudojamos daugelyje kitų kontekstų. Manome, kad tai tikrai tinkama priemonė darbui vaikų grupėje, o taip pat ir darbui su paaugliais. ”Forumui” vis dėlto reikia, kad vaikai nebūtų per maži. Žaidimui reikalingi ir ”aktoriai”, ir ”žiūrovai”.

Jau būdami septynerių dauguma vaikų yra išgyvenę nusivylimų ir netgi išdavysčių. Be to, vaikai gerai mato ir jaučia kitų skriaudą ir dažnai širdyje išgyvena dėl gėrio ir teisingumo. Tai galioja ir vaikų grupės dalyviams. Vadinasi, yra galimybė imtis ”Forumo” – jei suvokiama, kas yra konfliktai ir noras pakeist tai, kas blogai. Tiek bet koks vaidinimas, tiek konkrečiai ”Forumas” gali pažadinti gilius jausmus vaikuose. Ir tai yra viena svarbių priežasčių, kodėl siūlome šį žaidimą kaip įrankį. Vaikams reikia pagalbos pasiekti savo vidų, jausmus, o tai kelia didelius reikalavimus grupės vadovų jautrumui ir gebėjimui išiklausyti. ”Forumui” taip pat reikia laiko. Jeigu jūs manote, kad nepavyks naudoti ”Forumo” per pačius grupės susitikimus, galite juo pasinaudoti kaip puikia darbo forma stovyklose. Švedijoje randasi vis daugiau tolesnio darbo su vaikais grupių, ten susitinka daug įvairesnio amžiaus vaikai, negu įprastoje vaikų grupėje. Čia irgi tinka pasinaudoti ”Forumu”.

Robert Ahlm, aktorius iš Helsingborgo marionečių teatro Lilla Maria²⁰, kuris ne vienerius metus bendradarbiavo "Lino" mokymų II-oje pakopoje, taip pasakoja apie "Forumą":

Truputis istorijos:

Augusto Boal, režisierius ir teatro pedagogas 1950-70 metais buvo teatro „Arena“ San Paule, Brazilijoje, meno vadovas. Šis teatras turėjo tikslą išsiskirti Lotynų Amerikos žmonių kovoje ir kultūroje. Šios minties vedamas, Boal sukūrė **Forumo teatrą**.

Šio teatro darbo principas buvo suvaidinti intriga su krizine pabaiga. Kai aktoriai pasiekdavo krizę, jie nutraukdavo vaidinimą ir atsisukdavo į žiūrovus, kad pastarieji pateiktų pasiūlymų tolesnėms replikoms ir veiksmui. Tada aktoriai vaidindavo pasiūlytus variantus, tol, kol būdavo surastas konflikto sprendimas.

Nuo Forumo teatro prie žaidimo „Forumas“:

Plėtojant šios teatro formos pedagogiką, buvo atverta riba tarp vaidybos aikštelės ir žiūrovų salės ir publikai buvo leista išbandyti savo replikas praktikoje. Be to, žiūrovai gavo galimybę išbandyti idėjas, pritaikyti jas praktikoje ir sukurti tikrovės referencijų lauką. *Forumo* žaidimas yra dar labiau pedagogiškai orientuotas negu teatro forumas ir skirtas labiau specifinei tikslinei grupei. Be to, *Forumo* žaidimas yra kompaktiškesnis trukmės, dekoracijų ir rekvizito požiūriu, nes viskas orientuota į aktyvų žiūrovų vaidmenį sprendžiant konfliktą.

Taigi, *Forumo* išeities taškas – konkreti situacija su akivaizdžiu konfliktu. Tai įvykių seka, kur kas nors skriaudžia, o kitas, arba keletas kitų, yra skriaudžiamieji. (Šeimose su priklausomybės problemomis, visi yra koku nors būdu skriaudžiami ir kartu žinome, kad priklausomasis, o ypač kitas suaugusysis, kuris išgyvena "antrinę" priklausomybę dėl savo priklausomo partnerio, įvairiais būdais skriaudžia savo aplinką.) Žaidimas (vaidinimas) trumpas – nuo penkių iki dešimties minučių, ir parodo problemą lengvai identifikuojamoje situacijoje. Tam personažui, kurį užgriūva problema, (skriaudžiamajam) nesiseka ir vaidinimas baigiasi blogai.

Žaidimo vadovas – Juokdarys. Juo turi būti kuris nors iš grupės vadovų. Jeigu *Forumas* jums taps dažnai naudojamu įrankiu, Juokdario vaidmenį ilgainiui gali perimti ir patys vaikai ar paaugliai.

Juokdarys kreipiasi į žiūrovus ir klausia, ar jie nepastebėjo, kas vaidinime patyrė daugiausiai neteisingumo. Tada jis leidžia suvaidinti viską nuo pradžių, tačiau dabar publika turi galimybę sušukti **STOP!** Tas, kuris sušuko stop, ateina ir pakeičia skriaudžiamąjį ir išbando pasiūlymą, kaip elgtis, kad būtų pakeista situacija ir pasipriešinta skriaudai. Juokdarys ragina sugalvoti ir kitų sprendimo

²⁰ www.lillamaria.com

galimybių. Nėra gatavai paruoštų atsakymų, nėra teisingų ar klaidingų sprendimų, nėra ir vienintelio teisingo problemos sprendimo.

Žaidimo „*Forumas*“ tikslai vaikų grupėse:

- Paversti žiūrovus iš pasyvios būtybės aktyviu dalyviu – pagrindinio vaidmens atlikėju.
- Suteikti žmogui – vaikui – galimybę pasitreniruoti, kaip galima elgtis tikrovėje, pasiruošti ateičiai.
- Sustabdyti vidinę ir išorinę skriaudą.
- Atrasti sąlytį su jausmais, susijusiais su savo paties išgyventa skriauda.

Kelias iki *Forumo*:

Forumui reikia pasirengti kartu su visa grupe. Darbo vadove yra pasiūlymų, kokias temas galima rinktis. Čia tik aprašyta, kaip galima praveisti *Forumą*. Štai keli žingsniai, kurie galėtų padėti:

1. Prisistatymo pratimai:

Galite pradėti koku nors pratimu, tinkamu prisistatymui. Turinys turi sužadinti vaiko smalsumą. Užduotis turi būti kuo lengviau įvykdoma. Suskirstykite vaikus poromis ir tegu jie pasakoja vienas kitam pagal duotas temas. Tas, kas klausėsi pasakojimo, turės vėliau jį papasakoti visai "didžiajai grupei". Pasakykite vaikams, kad pokalbį vėliau reikės atpasakoti likusiems. Prisistatymas taip pat yra priemonė išiminti vienas kito vardus. Jei kuriai nors vaikų porai sunku bendrauti, padėkite jiems užduoti vedamuosius klausimus. "Prisistatymo" visai grupei metu kai kuriems vaikams irgi gali prireikti pagalbos.

Prisistatymo pratimo tikslas – kad vaikai geriau vienas kitą pažintų. Geriau pažįstant vienas kitą, didėja tolerancija tam, kas atrodo keista. Prisistatymo pratimas stiprina savęs pajautimą. "Prisistatymo" metu kiekvienas vaikas gauna šansą būti dėmesio centre du kartus – kai jis/ji pats pasakoja ir kai apie jį pasakoja kitas. Prisistatymo pratimas kaip ir vertinimo pratimas (kuris pateikiamas žemiau) gali būti naudojami ir atskirai, nebūtinai kaip *Forumo* dalis.

2. Vertinimo pratimai – 4 kampų pratimas

Daugumoje vertinimo pratimų tenka "atstovauti" savo nuomonei, tiek perkeltine prasme, tiek pažodžiui. Kiekvieno požiūris išreiškiamas kūnu. Šitai mokomasi išsiaiškinti sau pačiam, kokia yra mano pozicija, išbandyti savo požiūrį ir taip pat išklausti kitų.

4-ių kampų pratimas atliekamas taip:

Padalinkite kambarį ar klasę į 4 kampus:

Pagal tam tikrą temą ar klausimą kiekvienam kampui vadovas paskiria tam tikrą teiginį.

Dabar vaikai turi patys pasirinkti, tą kampa, kuris geriausiai atitinka jų nuomonę.

„Savuose“ kampuose vaikai gali aptarti, kodėl jie pasirinko būtent šį kampa.

Jei 4 kampų žaidimas tiesiog nepereina į vaidinimą, pristatomos mintys ir nuomonės iš visų keturių kampų.

Protingiausia pradėti nuo „pozityvaus“ pratimo, pvz., kas tau labiausiai patinka tavo drauge. Atsakymai gali būti pvz., tokie:

1. Su savo draugu galiu būti savimi.
2. Mano draugas neskleidžia paskalų.
3. Kartu mums linksma.
4. Atviras kampas.

Šis pratimas pristatomas trumpai žodžiu iš kiekvieno kampo.

Tada pereinama prie kito 4 kampų pratimo, šįkart tai pratimas, kuris atveda prie vaidinimo, kuriame vaizduojama skriauda. Galima iškelti kad ir tokį klausimą: Koks elgesys su tavim tau sunkiausiai pakeliamas?

Keturiuose kampuose gali būti tokie atsakymai:

1. Kai meluoja ir skleidžia apie mane melagingus gandus.
2. Kai erzina mane prisigalvodami įvairiausių priekabių.
3. Kai elgiasi taip, tarsi aš neegzistuočiau.
4. Atviras kampas.

3. Pasiruoškite vaidinimui

Vietoj žodinio pristatymo, kiekvieno kampo „svečiai“ gauna užduotį per susigalvotą kasdienybės situaciją pavaizduoti, kaip atrodo negatyvūs poelgiai. Visos keturios grupės gauna 10-12 min., kad papasakotų vieni kitiems, kodėl pasirinko atsistoti į būtent šią kampa, o taip pat kad kartu sugalvotų paprastą kasdienišką situaciją.

Patarkit vaikams duoti vaidmenims išgalvotus vardus vietoj savųjų. Kiekvienas pasirenka sau vaidmenį ir niekas negali būti verčiamas vaidinti vieną ar kitą vaidmenį, ar apskritai vaidinti. Tie, kas ne vaidina, gali padėti sugalvoti veiksmus ir replikas vaidinantiems.

Paaškindite dalyviams, kad tos grupės, kurios pasirinks aptarti savo temą, o ne vaidinti, galės pristatyti savo pokalbį vėliau. Nė vienas darbo variantas nėra prastesnis už kitą. Visoks darbas yra vienodai vertingas.

4. Suvaidinkite

Dabar metas suvaidinti kasdienybės situacija, prie kurios buvo dirbta. Svarbu, kad kiekvienai grupei būtų skiriama pakankamai laiko. Vaidinimas gali sukelti didelį susidomėjimą ir atvesti prie intensyvių diskusijų. Todėl pritrūkus laiko, geriau atidėti keletą pristatymų kitam kartui, negu forsuoti vaidinimą.

Juokdario užduočių santrauka:

Trumpai papasakoti apie *Forumą*.

Prašyti žiūrovų pagalbos konfliktui spręsti, bet pabrėžti, kad viskas turi būti tik savanoriška.

Parodyti susidomėjimą pavaizduota problema.

Susitarti su publika, kuris iš veikėjų yra skriaudžiamasis, t.y., kurį reiks pakeisti.

Keisti tik po vieną vaidintoją vienu kartu.

Kartais šūktelėti "Stop" publikai ir paklausti "Ar šitaip gerai?"

Tie kas įsiterpia į žaidimą, turi teisę nuspręsti, nuo kurios vietos bus pradedama iš naujo.

Tarp naujų vaidintojų išitraukimo, vaidinimas tęsiasi lyg nieko nebūtų atsitikę.

Informuokite publiką, kad jie turi galimybę sušukti "Stop".

Padėkokite visiems įsijungusiems.

Nerodykite savo požiūrio į pasiūlytus sprendimus.

Neleiskite, kad tarp publikos ir aktorių išipliekstų nesibaigiančios diskusijos.

Skatinkite žiūrovus išitraukti į vaidinimą.

Laiku užbaikite vaidinimą, kad publika neimtų nuobodžiauti.

Užbaikite bendra diskusija, kurioje galėtų pasisakyti ir tie, kurie ne vaidina.

Mokėkite lanksčiai taikyti taisykles, niekada nepraraskite angažuotumo.

Aiškliai pabrėžkit, kada žaidimas užbaigtas ir paraginkit vaidintojus palikti savo vaidmenis. Svarbu aptarti, kokia savijauta buvo vaidinti skriaudiką, vaidinti tą, kuris paremia skriaudėją, arba tą, kuris nepaiso skriaudžiamąjo, ir tą, kuris yra skriaudžiamas. Vaidinkite tiek, kiek atrodo prasminga, bet nesistenkite dirbtinai sukelti vienokių ar kitokių jausmų.

Katrin Byréus tekstas "Du har huvudrollen i ditt liv" ["Tu atlieki pagrindinį vaidmenį savo gyvenime"]²¹, o taip pat Augusto Boal²² "De Förtrycktas teater" ["Skriaudžiamųjų teatras"] yra vertingi įkvėpimo šaltiniai atliekant vertinimo pratimus ir žaidžiant "Forumą".

²¹ Byréus, K. Du har huvudrollen i ditt liv Liber 2001

²² Boal, A. De förtrycktas teater Gidlunds 1979

Prisilietimo pratimai – sąmoningo pozityvaus lytėjimo metodas

Siūlome lytėjimo pratimus kaip svarbų įrankį darbui vaikų grupėje ne todėl, kad norėtume pasirodyti neatsiliekantys nuo mados. Darome tai iš įsitikinimo lytėjimo reikšmingu ir teigiamu poveikiu, jei tik lytėjimas taikomas paisant vaiko ar paauglio sąlygų. Darosi vis labiau įprasta lytėjimo pratimus taikyti tiek darželyje, tiek mokykloje (*vert.past.* - Švedijoje) ir vis daugiau mokslinių tyrimų patvirtina teigiamą lytėjimo poveikį.

Rekomenduojame savo bibliotekėlei įsigyti knygą "Masažas vaikams ir paaugliams"²³, autorė Eva Sanner. Ji plačiai ir prieinamai aprašo prisilietimo reikšmę ir poveikį. Joje taip pat yra pateikiami pratimų ir žaidimų pavyzdžiai.

Eva Sanner remiasi moksliniais tyrimais, kuriuos atliko profesorė Kerstin Uvnäs Moberg, ypač praėjusio amžiaus paskutinįjį dešimtmetį. Kerstin Uvnäs Moberg keliose studijose nurodė, kad lytėjimas aktyvina organizmo ramybės hormoną - oksitociną. Oksitocinas yra ir hormonas, ir signalizuojanti medžiaga nervų sistemoje. Organizmo ramybės sistema yra priešinga sistemai, kuri streso atveju sukelia kovos arba pabėgimo reakciją. Oksitocino išsiskyrimas sumažina kraujo spaudimą, sulėtina pulsą, ir gerai veikia virškinimą. Žinoma, yra ir daugiau būdų šiems efektams pasiekti, tačiau įvairios lytėjimo masažo formos yra paprastas ir efektyvus būdas.

Prisilietimas yra būtinas vaiko vystymuisi. Tai padeda vaikui užmegzti ryšį su aplinka natūraliu būdu. Lytėjimas taip pat padeda mums sustiprinti savo kūno pojūtį. Geras savo kūno jautimas padeda vaikui sustiprinti jo pasitikėjimą savimi. Taip pat lytėjimas yra komunikacijos būdas ir padeda sukurti pusiausvyrą mūsų nervų sistemoje. Oda kartais vadinama "išorine nervų sistema" ir nuolat komunikuoja su vidine nervų sistema. Taip pat oda yra svarbus kontaktinis paviršius aplinkos atžvilgiu.

Lytėjimo reikšmės suvokimas yra svarbiau nei keletas pedagoginių pratimų žinojimas. Vis dėlto kai kuriems susitikimams bus pateikiama patarimų, kokius pratimus ir žaidimus galima naudoti, kad pasiektume lytėjimo tikslų. Pirmiausia pateikiame keturis lytėjimo tikslus:

- Aktyvuoti ramybės sistemą organizme.
- Mokyti artumo ir atstumo, t.y., padėti vaikui pačiam nubrėžti savo saugias ribas.
- Pagilinti savo kūno pajautimą ir sustiprinti pasitikėjimą savimi.
- Sukurti kontaktą su savo jausmais.

Jau užsiminėme apie ramybės sistemą ir oksitocino vertingą poveikį mūsų gyvenimui.

²³ Sanner, Eva, *Massage för barn och ungdomar* Prisma 2002

Pedagoginiai lytėjimo žaidimai ir pratimai yra aiškūs ir apibrėžti, o tai padeda sukurti saugumo pojūtį ir natūralią dinamiką tarp artumo ir atstumo, ypač reikalingą tiems vaikams kurie yra patyrę įvairių formų fizinę prievartą. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad prisilietimas turi vykti pagal vaiko norą. Įvairių formų lytėjimo pratimai jokia būdu neturi virsti dar viena prievarta. Tačiau nors ir būtina gerbti vaiko reakcijas ir prisilietimo baimę, reikia būti atidiems, kad mūsų pačių baimė padaryti klaidą kartais daug labiau nepakenktų, nei jautrus pasiūlymas išbandyti prisilietimą.

Eva Sanner skyrelyje "Galimybė nubrėžti ribas" (105 psl.) rašo:

"Tam ,kad galėtum priimti prisilietimą, turėtum jaustis visiškai saugus. Jums reikia žinoti, kodėl esate liečiamas. Taip pat jums reikia žinoti, kaip viskas vyks ir kokios kūno dalys bus liečiamos. Jūs turite žinoti, kad turite teisę pasakyti "ne" ir pasitraukti, kai tik panorėsite.

...

Kokiu nors būdu patirta fizinė prievarta daro giluminę įtaką pasitikėjimui savimi ir santykiui su savo kūnu. Gali būti, kad švelnaus prisilietimo trūkumas šituose vaikuose yra neregėtai didelis. Tačiau būtent šiems vaikams būna sunkiau priimti prisilietimą ir sunkiau pasakyti "ne", kai jie nenori būti liečiami...

...

Neužtenka tik pasitikėti vaiko sugebėjimu pasakyti "ne."

Svarbu informuoti tėvus, kad vaikų grupėje ketinate naudoti įvairius prisilietimų pratimus. Kartais vaikams lengviau daryti, pvz., masažą, negu pačiam jį priimti. Tie vaikai, kurie nenori dalyvauti, turi gauti galimybę tuo metu užsiimti kokia nors kita paraleline veikla, kurią jūs pristatytumėte kaip tokią pat svarbią. Todėl reikia, kad kitas grupės vadovas galėtų užsiimti su vaikais, kurie norės imtis kitos veiklos. Pasinaudokite "natūraliomis progomis" pvz., per kasdieninį pokalbį ratu, pamasažuoti pėdas.

Įvairios lytėjimo pratimų formos gali padėti iššaukti į paviršių tai, ko vaikui anksčiau nepavyko išsakyti ir ko jam anksčiau nebuvo leidžiama jausti. Tai vertinga, tačiau atsiminkite, kad vaiko pasakojimams ir reakcijoms reikia laiko.

Kuomet lytėjimo pratimai atliekami pagal vaiko norą, jautriai įsiklausant ir gerbiant jų poreikius ir reakcijas, esam įsitikinę, jog taip galima pasiekti, kad vaikai taptų ramesni ir labiau harmoningi. Tie pratimai taip pat gali būti svarbūs kelyje link realistiško savo kūno pajautimo ir saugaus pasitikėjimo savimi. Lytėjimas gali suteikti drąsos nubrėžti savas sveikas ribas ir tapti svarbiu išlaisvinančiu veiksmu mokantis išreikšti giliausius jausmus.

Grupės susitikimai

Tęstinumas, struktūra ir atpažįstamumas

Tęstinumas, struktūra ir atpažįstamumas. Šie žodžiai skamba taip, lyg tarpusavyje būtų sinonimai, tačiau iš tiesų kiekvienas jų sudaro pagrindą grupės susitikimams.

Tęstinumą sukuriame, kai grupės susitikimai vyksta pagal planą laiko ir vietos požiūriu. Tas pats laikas ir ta pati vieta suteikia saugumo pojūtį. Vaikai patiria tai, kas nuolat pasikartoja ir ko galima laukti ateityje.

Skirtingi grupės susitikimo etapai sukuria pastovią struktūrą. Kiekvienas punktas susitikimo programoje yra rėmų, suteikiančių tvarką ir struktūrą, dalis. Tai suteikia saugumą tiek kiekvienam vaikui atskirai, tiek visai grupei, kadangi būna žinoma, kas netrukus vyks.

Atpažįstamumą teks įsmeninti jums, grupės vadovams. Tas pats grupės vadovas dalyvauja visuose susitikimuose. Jūsų būdas vesti susitikimus taip pat ilgainiui tampa atpažįstamumo dalimi. Vaikai žino, ko iš jūsų laukti, o tai suteikia saugumo ir pasitikėjimo.

Tęstinumo, struktūros ir atpažįstamumo siekimas palengvina susitikimų pasirengimui ir pravedimui. Patirtis rodo, kad ne visada viskas vyksta pagal planą. Grupėje kas nors atsitinka ir jums tenka improvizuoti. Gerai parengtas susitikimas suteikia didesnę saugumą improvizacijai. Jei prisireikia keisti turinį, struktūra tampa būtinais rėmais, kurie leidžia jums prarasti susitikimą.

Jeigu savivaldybėje yra daugiau nei viena tokia vaikų grupė, joms reikalingas vienas bendras vardas. O grupės viduje vaikai gali patys susitarti, kaip vadinsis būtent jų grupė. Jeigu vaikai užsinorėtų, galite susitarti, kad šis vardas būtų slaptas. Nepamirškite kokio žaislo, meškiuko ar pan., kurį naudosite pvz., per kasdieninį pasisveikinimo ratą, kad primintumėte vaikams, jog tas, kieno rankose meškiukas, gavo žodį ir turi teisę kalbėti nepertraukiamas.

Grupės susitikimas gali atrodyti taip:

Galbūt jums atrodo, kad mūsų paaiškinimai yra perdėti, tuomet mums teks priimti tokią jūsų nuomonę. Tačiau mes žinome, kokia įtampa lydi vaikų grupės įsteigimą ir tada gali būti visai malonu gauti pernelyg akivaizdžios informacijos. Taip pat žinome, kad kiek apsipratę savo darbe jūs jau nebeieškosite paramos raštiškoje medžiagoje. Tuomet dauguma dalykų tiesiog tampa įpročiu. Ilgainiui jūs ir jūsų kolegos sukaupsite savos medžiagos, o tai yra tikrai kūrybinga ir pozityvu.

Pasitikimas

Atpažįstamumo labai svarbu, kad kuris nors iš jūsų, grupės vadovų, kiekvieną kartą stovėtumėte prie durų ir pasitiktumėte vaikus. Sveikindamiesi paduokite vaikui ranką, tai bus ir gera galimybė užmegzti akių kontaktui. Po keleto susitikimų vaikai gali gauti galimybę pasimokyti atpažinti ir įvardinti savo jausmus, pvz., užrašydami prie durų kabančiame bloknote savo jausmą ateinat į grupę. Prieš išeinant namo, ant kito popieriaus lapo užrašoma, ką vaikas jaučia, eidamas namo. Taip pat galite naudoti tą patį lapą, tik padalintą brūkšniu į dvi dalis. Taip pat galima rašyti ant veidrodžio rašikliu, kurį lengva vėliau nutrinti, tai vaikams bus dar įdomiau.

Vėl kartu

Susitikimo pradžia gali būti tokia pati kiekvieną kartą. Tai tik į naudą. Vaikams tikrai svarbu, ypač pradžioje, pajusti, kad tai, kas vyksta, yra atpažįstama. Pažįstami dalykai suteikia saugumo jausmą. Jūs, vadovai, sukuriate struktūrą, kuri ateity vienys grupę.

Galite nuspręsti rinktis ant grindų aplink žvakę arba susėsti ant kėdžių į ratą. Žvakė padeda nusiraminti, tačiau ne visoms grupėms dėl jų dalyvių sudėties ji tinkama.

Ižangai pasiūlykite kokią greitakalbę ar dainelę, prie kurios kas kartą grįšite, o paskui - prisistatymo vardais žaidimą, kuris turi savo vertę ir vėliau, kai vaikai jau išmoksta vienas kito vardus. Prisistatymas vardais leidžia kiekvienam vaikui nors trumpam atsidurti dėmesio centre. Tokių prisistatymo žaidimų pavyzdžių pateikiame darbo medžiagoje.

Kasdieninis ratas yra svarbi kiekvieno susitikimo dalis. Kasdieniniame rate svarbiausia tai, kad vaikai gauna šansą pasakyti, kas praėjusią savaitę buvo ypač gerai ir kas – ypač blogai. Kasdieninį ratą galima pravesti įvairiais būdais, atsizvelgiant į tai, kokia yra grupė ir kas jai naudingiausia. Paprastai kalbant, kasdieniniam rate kiekvienas vaikas trumpai papasakoja, kas šiandien yra "viršūnė", o kas – juoduma. Leiskite kiekvienam pasisakyti iki galo nepertraukiamam. Galbūt kartais tiktų pasinaudoti spalvomis, arba užrašyti ant lapelio, kas buvo gerai, o kas blogai.

Dar viena nebloga mintis yra paimti vieną dėžę ir aplipdžius ją "auksiniu" popierium, rinkti į ją visus gerus jausmus ir išgyvenimus, ir kitą dėžę, apklijuotą juodu popierium, kur būtų kraunami liūdesiai ir juodos mintys bei jausmai. Kol vaikas pasakoja, vienas iš vadovų gali užrašinėti ant atskirų lapelių. Jūsų bendravimo pabaigoje galima išimti pozityvius lapelius ir viską surašius ant didelio lapo išdalinti po vieną egzempliorių kiekvienam vaikui, kad jis, parsinešęs namo, galėtų visa tai pasiskaityti. O tai, kas susikaupė "Juodojoje dėžėje", galima pvz., sudeginti lauže ar sunaikinti koku kitu būdu. Svarbu, kad vaikai pajustu, jog sunkiais, juodais dalykais atsikratyta. Kasdieniniam ratui reikia skirti tiek laiko, kiek užims nepertraukinėjamų vaikų pasakojimai. Jeigu turite

erdvias patalpas, galima susitikimo pradžia ir pabaiga rengti toje pačioje vietoje, kur, galbūt, nevyksta kiti užsiėmimai.

Elektroniniai laiškai nuo Lino

Kiekvienam grupės susitikimui laišką atsiunčia Linas. Jo trumpos elektroninės žinutės gali būti geras Kasdieninio rato užbaigimas ir pavedėti link tos dienos susitikimo temos ir žinių valandėlės.

Žinių valandėlė

Žinių valandėlė yra susijusi su dienos tema. Jos trukmė turi atitikti vaiko amžių ir grupės sudėtį. Jums gali pasirodyti, kad vaikai visiškai nesiklauso ar nesideda į galvą to, ką sakote, bet nenustebkite, jei paaiškėtų, kad jie įsidėmėjo daug daugiau, negu jūs tikėjotės. Darbo medžiagoje yra pasiūlymų ir nuorodų, kur galima rasti faktus, kuriuos naudinga iškelti, o taip pat įvairių pratimų, susijusių su aktualia tema. .

Žaidimai ir judėjimas

Žaidimams ir judėjimui vaikų grupėje dera paskirti laiką ir vietą. Pradžioje svarbu, kad jūs, grupės vadovai, nuspręstumėte, kaip bus žaidžiama ir kad visi žaistų kartu. Tai padeda sukurti saugumą. Ilgainiui galima leisti patiems vaikams nuspręsti, kaip jie norėtų žaisti. Kartais vaikams galbūt norėsis ramiai pasėdėti su koku nors stalo žaidimu, o kartais jausite, kad reikia tikrai judraus žaidimo. Pasistenkite išiklausyti į vaikų poreikius. Reikėtų turėti šiek tiek žaislų, dėlionę, knygų, pieštukų ir popieriaus.

Rungtyniavimo žaidimai

Kai kurie vaikai labai mėgsta rungtyniauti ir matyti, kaip kiti pralaimi. Darbe su vaikų grupe rekomenduojame atsisakyti rungtyniavimo žaidimų, ypač tokių, kur individualiai varžomasi tarpusavyje. Šie vaikai labai dažnai jaučiasi esą pralaimėtojai ir nereikėtų jiems to dar kartą išgyventi ir vaikų grupėje.

Kai kurie žaidimai yra pagrįsti tuo, kad kas nors atsiduria centre ir turi atlikti tam tikras užduotis. Likusieji stengiasi juos apgauti, kad tie, kas gavo užduotį, būtų priversti tęsti jos atlikimą. Tokia padėtis daugeliui vaikų yra nemaloni. Todėl tokių žaidimų irgi neturėtų būti vaikų grupėje.

Įvairūs žaidimų ir pratimų lygmenys

Žaidimai ir judėjimas yra geros priemonės atsipalaidavimui ir prasimankštinimui. Kai kurie mūsų siūlomi žaidimai ir pratimai dar ir siekia

sustiprinti dėmesį dienos temai, padėti pereiti prie pokalbio ar kitaip prisidėti prie grupės tikslų. Todėl svarbu po žaidimo ar pratimo atlikti trumpą įvertinimą. Kol vienas iš grupės vadovų yra užsiėmęs žaidimo ar pratimo pravedimu, būtų naudinga, kad kitas iš jų imasi stebėti, klausytis ir įsidėmėti, kas sakoma ir kas vyksta žaidimo ar pratimo metu.

Įvertinant svarbu atsižvelgti į:

- Spontaniškus vaikų komentarus. Leiskite jiems kalbėti laisvai.
- Užduokite klausimus: Apie ką galvojai žaidimo metu? Kaip jauteisi? Ar spėjai pamatyti, kaip sekėsi kitiems? Kaip tada reagavai?
- Užduokite klausimus, kodėl vaikai žaidimo/pratimo metu elgėsi būtent taip, pvz. Ar žinai, kodėl pasirinkai būtent taip? Ar norėtum, kad verčiau būtum pasielgęs kitaip? Kas atsitiko, kad taip nepavyko?

Kuo brandesnė ir saugesnė yra grupė, juo giliau galite leisti į aptarimą. Nėra vien teisingų ar klaidingų sprendimų. Grupės situacija turėtų nulemti, kiek giliai galite leisti į aptarimus.

Pavakarių pertraukėlė

Jeigu grupės susitikimas vyksta iš karto po pamokų, pavakarius derėtų rengti susitikimo pradžioje. Jeigu jums atrodo tinkama, galbūt galime kiek vėliau dar pavaišinti vaikus vaisiais ar gėrimu. Pasitarkite tarpusavyje, kada turėtų būti rengiama tokia užkandžiavimo pertraukėlė ir kuo vaišinsite. Dauguma vaikų mielai suvalgytų sumuštinį su keletu skirtingų priedų.

Apmąstymas

Prieš ateinant atsisveikinimo laikui reikia paskirti laiko apmąstymui bei informacijai dėl būsimąjį susitikimo. Tai klausimai, kuriuos verta įtraukti į dienos planavimą:

Ko mes šiandien išmokome?

Kaip dabar jaučiamės?

Apie ką reikėtų pagalvoti iki kito karto?

Kokią aktualią informaciją turėtume suteikti vaikams prieš kitą susitikimą?

Sudie!

Susitikimo pradžia ir užbaigimas galėtų būti rengiami toje pačioje vietoje (ramiame kampelyje). Nuolat pasikartojanti susitikimo užbaigimo forma galėtų būti pvz., žvakės uždegimas, susėdimas į ratą, grupės dainelės ar posmo pakartojimas.

Šiandien susitikimą baigiame.

Po kiekvieno grupės susitikimo

Jeigu norite, galite glaustai aprašyti, ką nuveikėte susitikimo metu. Galite tokį aprašymą vėliau išdalinti vaikams, susirinkusiems į kitą susitikimą.

Grupės susitikimai jums, vadovams, paliks nevienodus išpūdžius. Svarbu paskirti laiko bendram grupės susitikimo įvertinimui iškart jam įvykus arba neilgai trukus po jo. Reikia laiko, kad galėtumėte pasidalinti savo išpūdžiais. Galbūt galėsite iš karto išspręsti kokią nors iškilusią problemą. Darbo medžiagoje rasite patarimų ir klausimų, į kuriuos jums gali būti naudinga atsakyti įvertinant praėjusį susitikimą.

Temos ir grupės susitikimai

Gali būti naudinga neužbaigti grupės veiklos prieš Kalėdas, kadangi Kalėdos yra labai sunkios šventės daugumai jūsų grupės vaikų. Todėl, jeigu pradėsite grupę rudenį, rekomenduojame pasilikti keletą susitikimų kitų metų pradžiai. Tuo tarpu po vasaros atostogų surinkti vaikus į tolesnius grupės susitikimus ne visada pavyksta. Taigi, pradėję grupę pavasari, pasistenkite spėti praveisti visus susitikimus iki vasaros atostogų. Svarbu, kad susitikimai būtų rengiami kiekvieną savaitę tuo pačiu metu, tą pačią savaitės dieną ir toje pačioje vietoje, o trukti nuo 1,5 iki 2 valandų (vienas susitikimas) priklausomai nuo vaiko amžiaus.

Rekomenduojame grupėje turėti ne daugiau kaip aštuonis vaikus. Daugelis vaikų grupių vadovų sako, kad penki – šeši vaikai yra tinkamas skaičius grupei. Jeigu matote, kad vaikas abejoja, lankyti grupę, ar ne, pasiūlykite jam pabandyti, vieną arba du kartus ir tada apsispręsti. Antrojo susitikimo metu dar galima priimti ir naują vaiką. Tačiau pačių vaikų labui nuo trečiojo susitikimo grupė tampa "uždara".

"Linus – pagalba vaikams" sudaro 18 grupės susitikimų ir 10 temų. Kiekvienas susitikimas turi savą tikslą. Įvadinis ir baigiamasis susitikimai turi savo atskiras temas ir didžiausią dėmesį skiria grupės suformavimui ir atitinkamai užbaigimui. Likusios aštuonios temos pasikartoja du kartus. Pirmąjį kartą tema aptariama bedresniais bruožais. Kai ta pati tema pasikartoja antrą kartą, grupės dalyviai būna spėję susitikti kelis kartus ir, galima tikėtis, jaučiasi daug saugesni būdami vienas su kitu. Tada galima imtis tos temos iš labiau asmeniškios perspektyvos. Temos, kurias jūs rasite darbo medžiagoje, yra šios:

Grupės susitikimas: Tema:

1	Kartu
2	Aš ir mano šeima
3	Mano jausmai
4	Alkoholis, kiti svaigalai ir priklausomybė
5	Mano kasdienybė ir artimų man žmonių tinklas
6	Paslėpti, pamiršti ar ištuštinti – apie gynybą ir išgyvenimo strategijas
7	Mano "aš" ir mano teisės
8	Draugystė, vienatvė ir liūdesys
9	Aš esu vienintelis, tu esi vienintelis
10	Aš ir mano šeima
11	Mano jausmai
12	Alkoholis, kiti svaigalai ir priklausomybė
13	Mano kasdienybė ir artimų man žmonių tinklas
14	Paslėpti, pamiršti ar ištuštinti – apie gynybą ir išgyvenimo strategijas
15	Mano "aš" ir mano teisės
16	Draugystė, vienatvė ir liūdesys
17	Aš esu vienintelis, tu esi vienintelis
18	Užbaigimas

Kaip atrodo darbo medžiaga ir kaip ja naudotis?

Jau susipažinome su grupės susitikimų sandara ir tomis temomis, kurios yra pristatomos darbo medžiagoje. Kiekvienas grupės susitikimas aprašytas atskirame skyrelyje, tačiau kartais jūs rasite nuorodų į antrąjį grupės susitikimą ta pačia tema. Medžiagoje yra tokie atraminiai taškai:

Sentencija arba eilėraštis

Atgaiva arba iššūkis jums, grupės vadovams.

Grupės vadovui

Faktų skyrelis dienos tema, skirtas jums, grupės vadovui. Ten rasite dalį medžiagos, kuri gali būti naudinga susitikimo žinių valandėlei, o kartais ten pateikiamos nuorodos į šią parankinę knygą ir/arba kitą tinkamą literatūrą.

**Susitikimo
tikslas**

Kaip buvo minėta anksčiau, kiekvienas susitikimas turi savo tikslą. Kai tikslas suformuluotas, išryškėja kryptis ir atsiranda galimybė įvertinti, kaip viskas vyko, kad tikslo buvo pasiekta, arba ne.

Laiškas nuo Lino

Tai trumpas Lino sveikinimas, susijęs su dienos tema. Žinoma, jūs patys nuspręsite, ar laiškas telpa į jūsų planus, ar ne.

**Pasiūlymai grupės
susitikimo turiniui**

Visus grupės susitikimo momentus rasite darbo medžiagoje. Ten taip pat pateikiama patarimų, kaip organizuoti įvairius užsiėmimus, žaidimus ir pan., arba nuorodų į kitus šaltinius.

Teisinga-klaidinga ir kiti klausimai apmąstymui

Darbe su vaikais kyla daug klausimų ir vadovams tenka ne kartą galvoti, kaip pasielgti būtų teisinga, o kaip – klaidinga. Po daugelio pokalbių su vadovais, nemažai dirbusiais su vaikų grupėmis, galima pasakyti, kad daugeliu atveju negalima vienareikšmiškai atsakyti, kas yra teisinga, o kas – klaidinga. Vis dėlto galima pasakyti, kad vaikų grupės vadovams verta iškart tarpusavyje aptarti iškilusius klausimus, ir apsispręsti, kokios nuostatos laikysitės. Žemiau yra aptariamos kelios sritys, kurios dažnai būna aktualios susitikimuose su vaikais ir tėvais. Pateikiama taip pat šiek tiek pasiūlymų.

Apie grupę:

Kiek vaikų turime surinkti, kad galėtume įsteigti grupę?

Kadangi vaikų pritraukimas yra pakankamai daug laiko užimantis darbas, gali būti prasminga pradėti grupę su tiek vaikų, kiek pavyko surinkti net jeigu tai yra visai nedidelė grupė. Taip galima net palengvinti vaikų pritraukimą, kadangi jau galėsite parodyti, kad grupė veikia. Švedijoje būta atveju, kai buvo tik vienas ar du vaikai. Žinoma, nėra taip paprasta vykdyti programą kaip ji yra sumanyta. Vis dėl to, kalbant apie vaikus, jiems geriau ateiti į grupę, kurioje nedaug vaikų ir gauti reikiamą paramą, nei išvis niekur nepatekti.

Kiek laisvai galima plėsti amžiaus ribas?

Ar galima įtraukti į grupę skirtingo amžiaus vaikus? Toks klausimas natūraliai iškils toms grupėms, kur vaikų nėra daug. Galima vienoje grupėje dirbti su 7-8 metų bei 11-12 metų vaikais, bet kad grupė veiktų efektyviai, reikia, kad jos narių branda labai stipriai nesiskirtų.

Ar galima į grupę priimti tos pačios šeimos vaikus?

Toje pačioje grupėje turėti kelis tos pačios šeimos vaikus nėra labai paprasta, bet kartais įmanoma. Prieš priimant vienos šeimos vaikus į grupę verta apmąstyti, pvz.:

- Kokie konfliktai gali kilti tarp vienos šeimos vaikų dėl to, kad jie skirtingai interpretuos savo išgyvenimus? Ar sugebėsite susidoroti su tokiomis situacijomis?
- Kaip jums pavyks sukurti tą erdvę, kuri reikalinga pvz., tyliam šeimos vaikui, jeigu brolis/sesuo yra "didvyris", "klounas" ar "atpirkimo ožys"?

- Dažnai vyresnysis šeimos vaikas yra išmokęs prisiimti pernelyg daug atsakomybės. Kaip jūs galėtumėte sukurti tokią aplinką, kurioje ir šie vaikai galėtų būti tiesiog vaikais ir išvengti atsakomybės už jaunesnįjį brolių/seserį?

Ar galima į tą pačią grupę priimti berniukus ir mergaites?

Dažniausiai apjungti berniukus ir mergaites į vieną grupę yra naudinga, kaip ir daugelyje kitų kontekstų. Tačiau gali varginti, jei pasirodytų, kad viena iš grupių įgauna persvarą, o antroji tampa tyli ir besislapstanti. Kartais gali būti naudinga atskirti mergaites ir berniukus atliekant tam tikras užduotis. (Toliau žiūrėkite "Paaugliai").

Ar galima užbaigti grupę anksčiau numatyto laiko?

Grupės užbaigimas anksčiau laiko gali būti suvokiamas kaip nesėkmė. Tačiau mes ne visada galime suvaldyti tikrovę. Kartais gali susidaryti tokios aplinkybės, kad grupę reikės nutraukti anksčiau laiko. Jeigu tampa sunku išlaikyti pozityviai veikiančią grupę dėl to, kad kas nors iš vaikų ilgam suserga arba šeima išsikrausto gyventi kitur, ar pan., gali būti naudingiau grupės veiklą apgalvotai užbaigti, nei tęsti labai sumažėjusios neefektyvios grupės darbą.

Papildomi renginiai:

Apsilankymai, mokomieji vizitai ir išvykos

Darbo medžiagoje pateikiame pasiūlymų, kokie žmonės gali būti įdomūs grupės svečiai. Galbūt turite galimybių nusivesti vaikus mokykloje vizito. Pasiūlymų taip pat galite rasti darbo medžiagoje.

Kuomet dirbate prie tokių temų, kaip, pvz. "Mano "aš" ir mano teisės", "Aš esu vienintelis, tu esi vienintelis", paprasta išvyka gali tapti maloniu išgyvenimu, gerinančiu savijautą ir pasiliekančiu atmintyje. Ar jūs nuspręsite surengti išvyką, priklausys nuo grupės sudėties ir jūsų išteklių, tiek personalo, tiek ekonominių. Tokiai išvykai surengti reikės daugiau laiko, nei įprastam grupės susitikimui. Galbūt išvyką reikėtų planuoti koku nors kitu laiku?

Tolesni susitikimai ir grupės pratęsimas

Ar rengsite susitikimą po to, kai visi grupės susitikimai jau bus praėję? Čia vieno atsakymo negali būti. Kai kurie vadovai sako, kad papildomas susitikimas vaikams yra labai vertingas, o kiti teigia, kad po uždarymo grupė turėtų baigti

veiklą. Jeigu nuspręsite tokį papildomą susitikimą surengti, labai svarbu rūpestingai apie jį informuoti paskutinio susitikimo metu arba per įvertinamąjį pokalbį tiek vaikus, tiek tėvus.

Kai kuriose vietose, kur vaikų grupės veikė gana ilgai ir jau yra uždarytos, buvo surinktos pratęsimo grupės. Tokia grupė taip pat susitikinėja reguliariai, pasirinktą savaitės dieną, tuo pat metu ir toje pačioje vietoje. Tačiau tokia grupė yra atvira įvairaus amžiaus vaikams ir dažniausiai nesilaiko kokios nors griežtos programos. Taip pat nėra griežto reikalavimo išsaugoti tuos pačius vadovus. Tokios pratęsimo grupės sudarymas yra pirmiausiai resursų klausimas, tiek laiko, tiek pinigų.

Stovykla

Papildyti vaikų grupės susitikimus stovykla tuo laikotarpiu, kol susitikimai dar vyksta arba grupę užbaigus, yra tikrai vertingas teigiamas išgyvenimas daugeliui vaikų. Tačiau kitiems gali pasirodyti kaip tik priešingai. Rengti ar nerengti stovyklą labiausiai priklauso nuo grupės sudėties, grupės vadovų patirties vadovauti stovykloms bei to, ar yra galimybių tokią stovyklą surengti. Jeigu vis dėlto važiuosite su vaikų grupe į stovyklą, turėsite galimybių labiau išsigilinti į kurią nors temą, kuri jums atrodo svarbi. Žaidimas "Forumas" ir lytėjimo masažas taip pat gali būti tinkami užsiėmimai stovyklos laiku.

Organizacija "Hela Människan" Švedijoje, Värmlande, bendradarbiaudama su keliomis savivaldybėmis pabandė suorganizuoti stovyklą vaikams, kurie negalėjo dalyvauti vaikų grupėje, tačiau kuriems labai reikėjo paramos ir paskatinimo. Anders Ramefelt, buvęs "Hela Människan" konsultantas Värmlande, taip pasakoja apie jų išgyvenimus stovykloje:

"Yra vaikų, kurie dėl įvairių priežasčių neturi galimybių patirti ką nors nauja vasaros atostogų metu, nes turi likti toje pačioje kasdieniškoje aplinkoje. Tėvai dėl ekonominių ar socialinių priežasčių negali suteikti vaikams galimybių vasaros ir kitų atostogų metu.

Stovyklą suorganizavome bendradarbiaudami su savanoriais ir savivaldybe, pirmiausiai socialinės paramos ir laisvalaikio organizavimo skyriais. Savivaldybė prisidėjo finansavimu, o taip pat padėjo surasti vaikus ir kartu su mumis iš savanoriškojo sektoriaus padėjo suorganizuoti ir pravesti stovyklą.

Galima pasinaudoti skautų stovyklų patirtim. Gamta su galimybėmis maudytis, žvejoti, irkluoti ir statyti yra puiki aplinka. Dainos, muzika, vaidinimai, dizainas – tai įvairūs veiklos pavyzdžiai, kuriuos mes išbandėme. Taip pat buvome surengę temines dienas, pvz., arkliai ir indėnų gyvenimas, kurios labai pakėlė nuotaiką stovykloje. Jei galite, pasirinkite tokią vietą stovyklai, kur yra galimybė savarankiškai tvarkytis ir kur daug erdvės buvimui lauke.

Tikslinė grupė buvo 9-12 metų vaikai. Išankstinė sąlyga vaikams buvo, kad jie sugebėtų pernaktoti ne namuose. Stovykloje buvo ne daugiau 20-ties žmonių įskaičiuojant vadovus ir virtuvės personalą. Pasirodė naudinga, kad personalo grupėje būtų tiek vyresnių, tiek jaunesnių vadovų. Vertinga turėti vadovų, kurie gali būti senelių/močiūčių pavyzdžiais. Taip pat naudinga pasikviesti į talką skautų auklėtoją.”

Tėvų klausimas:

Ugdomieji pokalbiai:

Kai kurie vaikų grupių vadovai pasikviečia pokalbiui tėvus/globėjus maždaug tada, kai būna praėję pusė laiko, praveista maždaug pusė grupės susitikimų. Jeigu nuspręsite kviešti tėvus/globėjus tokiam pokalbiui, svarbu skirti dėmesį aptarimui: kaip į grupę žiūri tėvai, kaip – vaikai, kas sunku, kas atrodo pozityvu, kokių pokyčių pastebėta vaiko elgesyje. Jeigu vaikų grupė yra nedidelė, lengviau palaikyti nuolatinį kontaktą su tėvais/globėjais, tuomet atskiri ugdomieji pokalbiai galbūt nėra būtini. Apsispręskite savarankiškai. Galbūt nuspręsite pabandyti?

Tėvų susitikimai

Pagal ”Lino...” programą su tėvais susitinkama įregistravimo ir išregistravimo/baigiamajame pokalbyje.

Kai kur organizuojami bendri tėvų ir vaikų susitikimai. Juos galima rengti praėjus pusei susitikimų arba programos pabaigoje.

Jeigu jūs, kaip grupės vadovas nuspręsite, kad tėvų susirinkimas įmanomas, ir kad tai gali būti naudinga pirmiausiai vaikams, siūlome apie tai pasikalbėti su pačiais vaikais ir leisti jiems dalyvauti priimant sprendimą. Jeigu kai kurie vaikai abejoja, galbūt išmintinga atsisakyti tos minties. Vaikų gėdos ir kaltės jausmai tik dar labiau sustiprės, jeigu tėvai pvz., ateis į susitikimą neblaivūs ar pan. Gali būti, kad jie jau anksčiau yra išgyvenę, kad tėvai ateina į tėvų susirinkimą neblaivūs.

Jeigu nusprendžiate rengti tėvų susirinkimą, papasakokite jo metu, kaip dirbate grupėje. Jei vaikai nori, galbūt galite surengti vaikų darbelių, pvz., piešinių, parodą. Tėvai taip pat gali išbandyti kokią nors pratimą ar žaidimą, kurį vaikai mėgsta. Vertingas ”pratimas” tėvams būtų leisti tėvams pasakyti ką nors pozityvaus apie savo vaiką. Paklauskite vaiko, ar jie yra girdėję tai anksčiau. Paprašykite tėvų **dar kartą** pakartoti teigiamus dalykus. Sudarykite galimybę ir vaikams pasakyti ką nors teigiama apie savo tėvus.

Tėvų grupės

Būtų neabejotinai vertinga, jei tėvai gautų galimybę dalyvauti tėvų grupėje tuo pat metu, kai vaikas lankys vaikų grupę. Tačiau, žinoma, tai yra tiek ekonominių, tiek personalo resursų klausimas. Jei turite tokių galimybių, galite naudoti tas pačias temas, kokios yra pateiktos "Lino.." medžiagoje.

"Suaugusiųjų dialogas" yra tinkamas modelis tėvų grupei. Daugiau informacijos apie "Suaugusiųjų dialogą"²⁴ galite rasti Švedijos studijų sąjungose "Bilda" ir Sensus. www.bilda.nu www.sensus.se

(Jeigu jūs, būdami vaikų grupės vadovais, patys lankote kokią nors suaugusiųjų grupę, neturėtumėte dalyvauti tokioje grupėje, kurią lanko jūsų vadovaujamų vaikų tėvai.)

Papildomos problemos:

Ar turėtume pasiimti vaikus į grupę ir parvesti namo po susitikimo?

Iš patirties žinome, kad tėvai ne per daug gerai kontroliuoja vaikų užsiėmimus. Kai kurie vaikai gyvena gana toli nuo susitikimų vietos. Todėl kai kurių vaikų grupių vadovai susitaria su tėvais, kad jie pasiims ir paskui parves vaikus namo. Kartais nusprendžiama skambinti namo prieš kiekvieną susitikimą ir priminti apie grupę, arba kad tuoj privažiuos mašina vaiko paimti. Šitai tapo visos "Lino..." programos dalimi. Čia vėlgi nėra vieno atsakymo, kaip geriausiai, jums reiks nuspręsti patiems. Jei pasirinksite vaikus atsivežti, turėkite galvoje, jog tam reikės papildomų lėšų.

Ar skambinti, jeigu vaikas neatėjo į grupės susitikimą?

Jeigu nepasirenkate skambinti prieš susitikimą, ar paimti vaiko iš namų, rekomenduojame paskambinti, jeigu vaikas neatėjo į susitikimą. Galbūt vaikas ir tėvai tiesiog pamiršo susitikimą, tačiau gali būti ir kitų priežasčių. Kokia bebūtų priežastis, būtina parodyti, kad nepamiršote vaiko.

Ar duosime savo telefono numerį ir adresą?

Klausimas, duoti ar neduoti savo privataus telefono numerį, ar ne, paprastai sukelia daug diskusijų. Požiūriai čia būna labai įvairūs. Manome, kad svarbu saugoti savo privatų laiką. Vaikai tikriausiai nepiktinaudžiaus jūsų pasitikėjimu,

²⁴ „Suaugusiųjų dialogas“ yra išverstas į lietuvių kalbą.

jeigu gaus jūsų namų telefono numerį, tačiau ribos yra jūsų pačių labai. Tuo tarpu visiškai natūralu yra duoti savo darbo telefono numerį.

Ar galima atskirti vaiką nuo grupės?

Kai kurie vaikai, pvz., turintys disleksijos problemų, labai nelengvai įsijungia į grupę. Vis dėlto dažnai dedama daug pastangų, bandant išlaikyti grupėje nedrausmingą, neramų vaiką. Pasistenkite surasti vaikui geresnį sprendimą. Jei yra galimybė tokiam vaikui kartu su specialiuoju personalu būti gretimose patalpose, verta pabandyti, tačiau tai, aišku, reikalauja papildomų resursų. Vis dėlto kartais dėl paties vaiko, kitų vaikų, tėvų ir grupės vadovų, kartais būtina atskirti vaiką nuo grupės. Tai yra be galo sunku. Vaikas vėl gauna patirti, kad aplinka nepajėgia jų priimti, ir dar kartą pasijunta išduotas. Vis dėlto nubrėžti būtinas ribas yra ne tik be galo sunku, bet kartu ir sveika, ir teisinga. Jei jums iškiltų toks klausimas, pirmiausiai aptarkite tai supervizijos metu.

Kaip elgsimės pareigos pranešti atžvilgiu?

Skyriuje "Socialinių tarnybų įstatymas ir visuomenės atsakomybė" palietėme klausimą dėl pareigos pranešti. Nėra abejonių, kokia yra mūsų atsakomybė. Sunkūs ir skaudūs klausimai būtų – kaip mes pasielgsime vaikų ir tėvų atžvilgiu.

Netgi turint galvoje tai, kad tėvai iš baimės, kad apie jų elgesį su vaikais gali būti pranešta, gali iš viso neleisti vaikui lankyti grupės, mūsų nuomone, yra sąžininga ir būtina informacinio pokalbio metu pasakyti tėvams apie šią mūsų kaip vaikų grupės vadovų pareigą. Informuoti vaikus prieš grupės pradžią visiškai nebūtina. Šis klausimas išdėstomas pirmojo susitikimo metu. Tačiau tiek tėvai, tiek vaikai kuo anksčiau turėtų sužinoti apie tvarką, pagal kurią jūs veiksite, jeigu nuspręsite, kad pranešti būtina. Galbūt jums irgi būtų naudinga susipažinti su šia tvarka:

- Jeigu atvejis nėra itin skubus, o netrukus turi vykti supervizijos susitikimas, pradėkite svarstyti atvejį supervizijos metu.
- Pasakykite vaikui, ką jūs pastebite ir kad jums situacija atrodo tokia rimta, kad jūs iškart turite vykdyti savo pareigą pranešti. Taip pat pasakykite, kad jūs ketinate pasikalbėti su jų tėvais. Svarbu, kad vaikas pajustų, jog jis šitoje situacijoje nėra atsakingas. Vaikas jokių būdu neturi tapti jūsų ir tėvų tarpininku.
- Susisiekite su tėvais ir pasiprašykite ateiti pas juos į namus ir susitikti. Stenkitės, kiek galėdami įkalbėti tėvus pačius kreiptis paramos.
- Jeigu tėvai nenori su jumis bendradarbiauti, jums vis tiek reikia pateikti savo pranešimą.

Paaugliai

Darbas su paaugliais ir darbo medžiaga

Daug kas iš šios parankinės knygos bei darbo medžiagos su nedideliais pakeitimais gali būti panaudota paauglių grupei. Dabar yra dirbama prie "Lino – pagalbos vaikams" papildymo medžiagos, tinkamos paaugliams.

Ar paauglių grupė gali būti didesnė negu vaikų?

Dalyvių skaičius vaikų grupėje neturi būti daugiau kaip aštuoni. Paauglių grupėje ne kliūtis ir didesnis dalyvių skaičius. Jeigu yra pakankamai vadovų, galima pradėti nuo didelės grupės, kad būtų galima padalinti ją į vaikinų ir merginų grupes.

Daugelį iškylančių klausimų ir problemų teks spręsti tada, kai jos iškils. Kai kuriuos galėsite aptarti su supervizoriais. Taip pat galite kreiptis į organizaciją "Hela Människan".

Sėkmės jūsų svarbiame darbe!